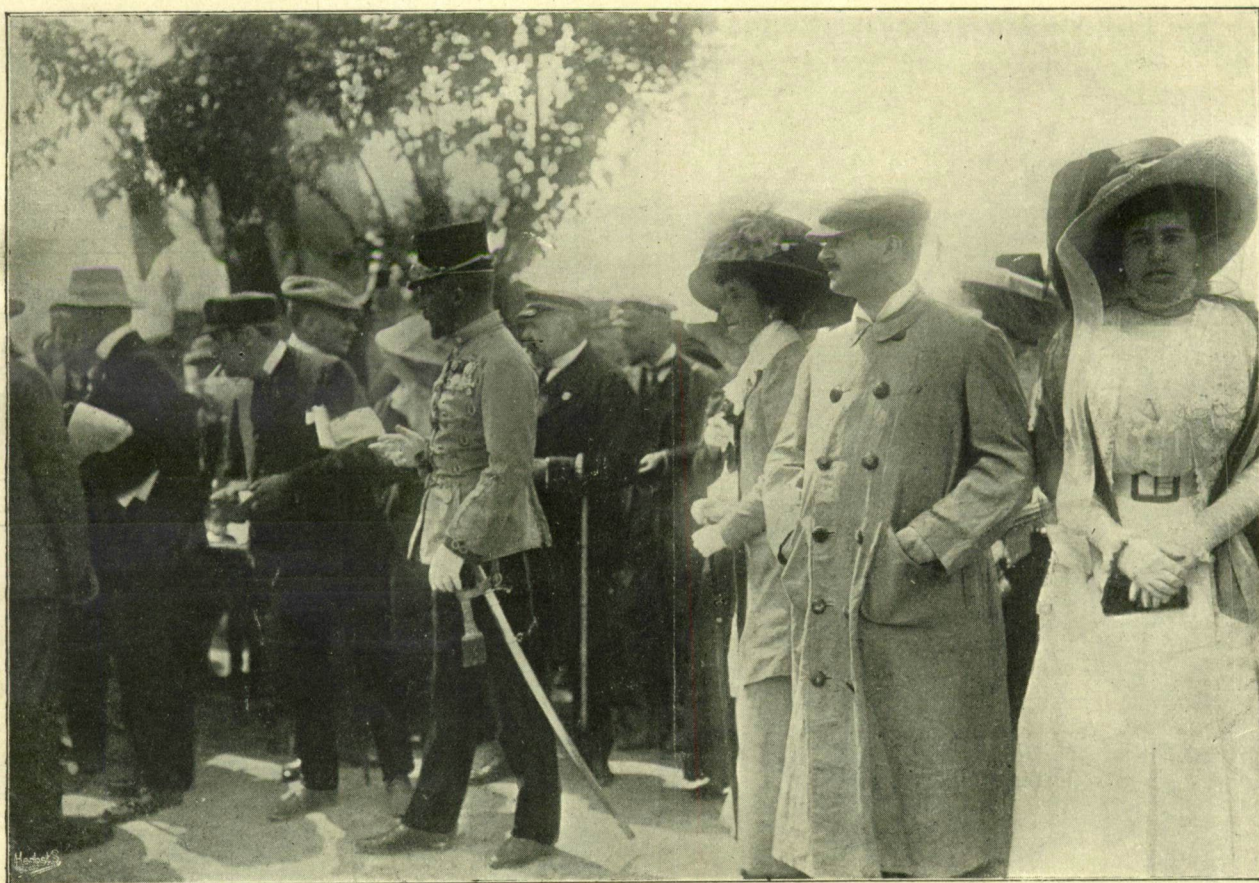

A HENRIK HERCZEG VERSENY-UT

(József főherceg és a fogadó-bizottság a 11. sz. mértföldmutatónál.)

♦♦ Minden étkezés után egy késhegynyi ♦♦

DIGESTOL GLÜCK

♦♦ legtükéletesebb emésztőporból, ♦♦

mely elősegíti az emésztést, fokozza a bélműködést és étvágyjavítólag hat. Javalva van a gyomor és bél legkülönbözőbb bántalmainál, bélrenyheségnél, étvágytalanságnál stb.

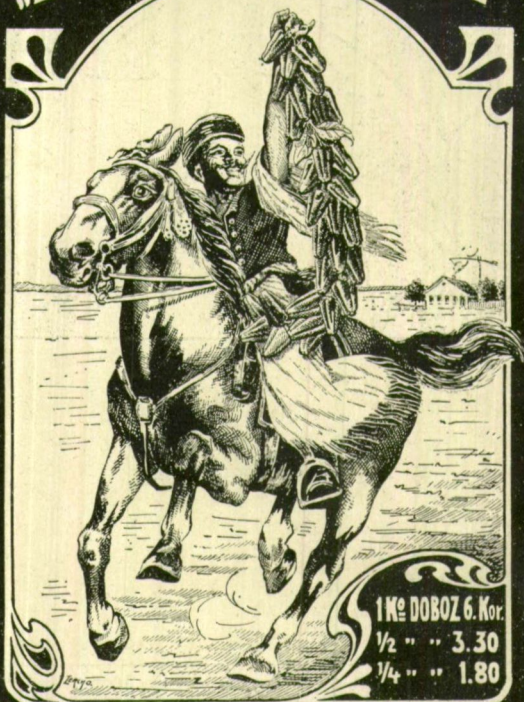
Kapható 2 K-ért minden gyógyszerertárban. 3 dobozt 5 K-ért franco küld.

FŐRAKTÁR:

GLÜCK REZSŐ gyógyszerertára Budapest, VI., Hungária-körút 93.

EGYEDÜL LEGJOBB
A KÁLMÁN FÉLE
SZAB.

"BIBORPAPRIKA"

MINDEN FÜSZER és GSEMEGE ÜZLETBEN KAPHATÓ!!
CSAK EREDETI GSOMAGOLÁST TESSÉK ELFOGADNI!

KÉSZITI: KÁLMÁN JÓZSEF

SZEGED DUGONICS-TÉR 19

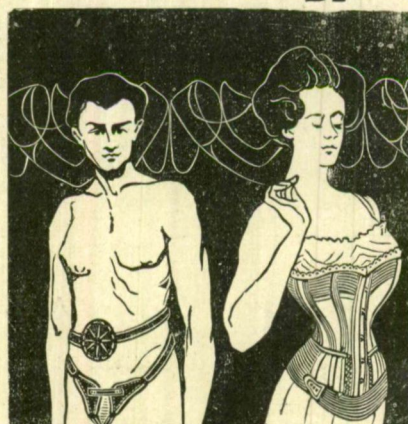
BEDŐ JÓZSEF főúri czipész
Budapest, IV.,

Váci-utca, Városház-téri ideiglenes áruház.

Készít úri és női czipő-különleges-
ségeket, sport- és diszcsizmákat.

Legjobb! Divatos szabás! Elegáns, izléses kivitel!

Szenvedő hölgyek és urak

ne mulasszák el leg-
újabb árjegyzékem
ingyen és bérmentes
küldetése iránt hoz-
zám fordulni. E fe-
lettebb hasznos,
mintegy 3000 termé-
szethű ábrát tartal-
mazó könyvben min-
dennemű kötszer
pontos leírása fel-
található. Minden al-
teti betegség ellen
szolgáló **haskötő**,
mely köldök- és has-
sér, vándorvese és
hajasodás ellen elő-
nyösen alkalmazha-
tók. Orthopaed (test-
egyenestítő) fűzők,
egyenestartók, járó
készülékek, műlábak
és műkezek, cs. és kir.
szab. sérvkötők stb.

Uj! Varrás nélküli hártya görcsér, eres csomók, vizsértágulásnál,
valamint dagadt és egyébként szenvedő lábakra a legradikálisabb ha-
tályu szer. Mérték szerinti elkészítését legutányosabban eszközli:

KELETI J. orvosi műszer és testegyenészeti gépek gyára Bpest, IV.,
Koronaherczeg-u. 17. Alapított 1878. Telefon 13-76.

Reggelizés előtt fél pohár

SCHMIDTHAUER-féle

Használata valódi áldás gyomorbajosok-
nak és székszorulásban szenvedőknek.

Igmándi

keserűvíz

az elrontott gyom-
rot 2-3 óra alatt tel-
jesen rendbe hozza.

Kis üveg 40 fill.
Nagy üveg 60 fill.

MÉRJELÉN MINDEN VASÁRNAP.

Előfizetési feltételek:

Egész évre ... kor. 20.—

Félévre ... > 10.—

Negyedévre ... > 5.—

Egyes szám ára 40 fillér.

A HÉT

POLITIKAI ÉS IRODALMI SZEMLE.

SZERKESZTI KISS JÓZSEF.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST,

VIII., Népszínház-utca 22. sz.

Telefonszám: 61—38.

Hirdetések

felvétele ugyanott.

—⊙— Budapest, június hó 20. —⊙—

Julius elsején kezdődik lapunknál az új félévi folyam. Tisztelettel kérjük olvasóinkat, hogy előfizetésüket még a nyári hűselő előtt megújítani sziveskedjenek. Fürdőző és nyaraló közönségünknek a lapot pontosan mindenüvé utána küldjük, ahova rendelik. Kíváncsok, hogy a címet világosan, olvashatóan, az utolsó postai állomás megjelölésével írják meg nekünk, ugyszintén az eddigi címüket is. Akik utazva töltik a nyarat, azok hétről-hétre más és más helyre dirigáltathatják maguknak a lapot, föltéve természetesen, hogy idejekorán intézkednek.

Előfizetési feltételek: Egész évre 20 kor. Félévre 10 kor. Negyedévre 5 kor. Mutatványszámok ingyen.

Mai számunkhoz posta-blankettákat mellékelünk.

A HÉT kiadóhivatala,

VIII. ker., Népszínház-utca 22. szám.

Telefonszám: 61—38.

Krónika.

Politika.

— június 18.

Lukács László a színen: ez a hét szenzációja és sok mindenféle álságnak az indítója. Lukács Lászlót éveken át az ország rossz szellemének tüntették föl s ez most is kötelezi a politikusokat, amikor szeretnék, ha ennek az érdekesen száraz embernek más hire volna. De hát hiába, — rajta maradt az ischli klauzula, noha a következesek mutatták, hogy az az idea nem is volt annyira hazaáruló, hanem sok előnnyel járt volna Magyarországra, őt tették meg a rideg fiskalizmus lelketlenjének, noha átlátták, hogy mikor a fiskalizmustól eltértek, egy csomó millióval deficitbe sodorták az országot, de a társadalmi jólét e milliókkal nem emelkedett, csak a drágaság. Mint a régi rendszer bukott emberét szintén megbélyegezték Lukácsot, nehogy valamiképpen visszatérjen ellenök, s most ime: megjelenik a színen, mint a király megbízottja s egészen jó volna, amit hoz, csak éppen az a szomorú, hogy ő hozza, akit maguk annyira diszkreditáltak, hogy a komoly tárgyalás vele viszont diszkreditálná őket.

Ezért hamarosan és nyilvánosan agyon is kellett ütni a misszióját, noha nyilvánvalóan látszik, hogy Kossuth is szívesen fölvette volna vele a tárgyalást, de még Justh Gyula is. De hát — ami a magyar politikában olyan gyakori — az ellentét a hivatalos beállítás és a valóság között ezuttal is hurkot font a

természetes kifejlődésnek. A hazaáruló Lukács Lászlóval, az alkotmánytiprásért a nemzet élő lelkiismeretének kiszolgáltatott Fejérváryval mindnyájan tisztességesnek tartják az érintkezést, de nyilvánosan, kifelé haragudni és gyűlölködni kötelesek, és Fejérváry például akárhány gratulációt kap jövő heti udvari ünnepsége alkalmával olyanoktól, akik politikailag a klubban és a sajtóban felháborodnak: ennek a törvénytíró generálisnak az ünnepeltetése sérti az egész országot.

Ez így van s mivel így van, a hiba Bécsben történt meg, mikor ezzel a misszióval Lukács Lászlót bízták meg s nem valamelyik olyan politikust, aki nem keveri kényelmetlenségbe azokat, akikkel tárgyalni és meg egyezni kell. Akármelyik koalíciós hatvanhetes, akármelyik indifferens főrendi tag alkalmasint elvégezhette volna, ami Lukács László kezében eleve reménytelen és meddő kísérlet volt. S nemcsak ez a kísérlet vallott kudarcot, hanem az idea maga puffant el, mint a patron, melyet azután hiába tesznek alkalmasabb puskába.

Mit is akart Lukács László? Szinte pontról-pontra azt, amit a függetlenségi párt. Ne legyen koalíció? Jó, a függetlenségi párt egymaga veheti át a kormányt. Mindössze annyi kompromisszum a korona álláspontjával, hogy három tárcza hatvanhetes minisztereknek jusszon. Ám itt hatvanhetes emberekről van szó, nem pártokról. A három hatvanhetes miniszter mögött nem áll külön pártjuk, mint eddig, hanem csak a függetlenségi párt, így tehát semmi külön támaszuk nincsen, ha a függetlenségi párt esetleg ellenük fordulna. Lényeges különbség ez a mostani állapottal szemben, mikor a hatvanhetes miniszterek azon az alapon állhatnak, hogy egyik párt annyi, mint a másik, mert a numerikus különbséget nem szabad érvényesíteni. Sőt ha a tárgyalások folytatódtak volna, ki lehetett volna arra is lyukadni, hogy hát jól van: három miniszter a király bizalmi emberül ül a kabinetben, de ez a három is azután lépjen be a függetlenségi pártba. Ahogy Szilágyi Dezsőt is előbb nevezték ki miniszternek, azután lépett be a szabadelvűpártba, kimondottan nem azért, mert politikáját megváltoztatta, hanem mert miniszternek hívták meg s természetesen a kormányzópárthoz kell tartoznia.

S a többi? Az önálló bank? Hát igazán ideje volna már egy kis őszinteségnek s elismerni, hogy amit Kossuth Ferencz nem tud a pártjának nyújtani, azt nem kívánhatják Lukács Lászlótól. Egészen nyilván-

vános titok, hogy az a javaslat, melyet Kossuth Ferencz a függetlenségi párt értekezlete elé szándékozik terjeszteni, mint a párt elfogadandó álláspontját a válság megoldása érdekében, nem fogja az önálló bankot meghagyni ütközőpontnak, hanem arra fog célózni, hogy a párt tisztességgel vállalhassa alkotmányos hivatását anélkül, hogy abban a bankkérdés megakadályozza. Ezt a Lukács javaslata is megkívánja, de éppen ezért a Lukács javaslata nem jelentheti azt a felbőszítő megalázást, amit benne látni akarnak. Ellenben meg volna pártszempontból az az előnye, hogy ez az idea nyilvánosan nem függetlenségi vezérelméből fakadt, hanem olyan oldalról jött, ahonnan természetszerűbbnek tekintheti az ország. Ahogy a paktumot sem Apponyi és Kossuth eszelték ki, hanem Fejérváry és Méray-Horváth.

Denikve, ezt a tervet elrontották Bécsben a személy rossz megválasztásával és Budapesten tulságos köntörfalazással s a személyes vonatkozásoknak tulnetetésével a dologiak fölött. Kár, mert egyben megnehezítették a megoldásnak Kossuth Ferencz útján való megoldását, mivel ez lényegében alig lesz más, mint a Lukács Lászlóé volt, de ez a hasonlóság már eleve kompromittálta. Hogy állhat ki Kossuth Ferencz valamivel, amire ő maga is hivatalból kénytelen volt azt mondani, hogy elfogadhatatlan, mikor a másik hozta?

Ha Bécsben csakugyan az volt a szándék, hogy a válságot még nyár előtt megoldják, a Lukács-féle kísérlettel csakugyan lehetetlenné tették azt. Most már szinte kívánatos a mai állapot meghagyása őszig, amikor már egy és más feledésbe ment és az idő sürgető ereje is érvényesül. Látván azonban, hogy a legkomolyabb életkérdésekben is mennyire tulteng a személyes és a párttekintet, még az ősz elé is csak kételkedéssel lehet tekinteni.

—x.

Caprice en bleu.

Homlokán diadém kék orchideából,
Vakító vállán türkiz-szín fátyol,
Tekintete kékes rőzsefényben égve
Réved az azur Ismeretlenségbe...

A szemem-lelkem ott méléz e képen.
S vissza mereng rám ő, szomorú-kéken...
Miatta kárhoztam — kék bűvét csodálva —
Harmatos hajnalból mély-nagy éjszakába!

— S fáj mégis válnom a kék — Romantikától...

Hervadt orchidea, foszlányos kék fátyol,
Könyes szem, mely a kéklő éjbe mélyed —
Átviharzik rajtok kaczagva az Élet
S szemfedőt vet rájuk.

Halotti-kéket...

Rédey Tivadar.

A számüzött.

— Aquincumi emlék: —

Irta: SZEKULA JENŐ. (3)

A levél felolvasása után halálos csend támadt. Csak a szél rázta a ponyvákat kísértetiesen, mintha a kvád király örült lelke volna. Sápadtan ültek a helyükön. A levél vakmerő és sértő hangja szomorúsággal borította be lelküket. Többen a családjukra gondoltak, s sötét képek szállottak alá a komor levegőben. Csak egy afrikai tiszt káromkodott dühösen és a kardja markolatát csapdosta.

Többen Messzala felé fordultak.

— Mondd, Messzala, mit tegyünk?

Messzala hallgatott.

Némán, magába rogyva, szinte kővé fagyott arczczal. Babonás tisztelettel bámultak rá, mert még szótlanúságát is bölcseségnek tekintették, bár elméje most messze révedezett.

Köröskörül megindult a vita a lángok kísértő fényénél. A kvádokról beszéltek, akik ökörkoponyából isszák a vért, pajzsukat feketére festik, bőrüket zöldre és vérpirosra mázolják. Oly félelmesek a harcban, hogy maga az isteni Vespasianus majdnem elájult, mikor először verekedett meg ezzel az alvilági hordával.

Legtöbben a visszavonulást ajánlották. A légio nagy része most vidéken táborozik, s az idő nem alkalmas a megütközésre. Aquincumot át kell engedni a sorsának. Majd hónapok múlva, ha már egyesültek a testvérlegiókkal, véres boszut fognak állani.

Szeverusz kék szeme daczosan csillogott a fáklyák babonás fényében. Háta mögött állott az íródeákja, valami Maccius nevű bánatos szemű ifju, költő, aki elkísérte ide Rómából, talán hogy emlékezetes tetteit megörökítse a történelem számára. Amolyan házi újságírója volt, ami, úgy látszik, már akkor sem volt hálátlan mesterség.

Szeverusz felállott. Alakja kiegyenesedett és szinte megszépült. A koczkajátékok és kocsiversenyek hőse, a ledér nemes ifju, aki elmerülni látszott Róma színes hullámában, mintha ujjászűletett volna itt a határvidéken, ahol kivirágoztak újra a birodalom régi erényei.

— Innen az ut — susogta — Róma szívébe vezet s nekünk meg kell védenünk a határt, ha mindannyian elveszünk is.

Elhallgatott. Szava elakadt. Nagy, buzavirágszínű szeme megtelt könnyel.

Csend támadt.

El volt vetve a koczka. Verekedni fognak.

A tisztek felugráltak és lelkesen éltették a vezért. Künt a légio panaszos kürtje riadozott.

... Messzala hallgatott.

És a hajnali órákban, hogy ez a légio kivonult a városból észak felé, verekedni életre-halálra az ismeretlen királylyal, míg az ut rengett lépteik alatt, Veraniusz felriadt álmából.

— A második légio! A második légio! — susogta mámorosan s többé nem is tudott elaludni.

VII.

A római lovag a csatatéren.

Az aquincumi annáleksek elpusztultak. Csak néhány csonka diadaloszlop emlékezik meg azokról a győzelmekről, amelyeket a második légio aratott. Magam is láttam ilyen győzelmi obeliszket. Kemény hadjáratok-

nak emlékei. Amelyeket a rőthaju ózokkal vívtak, a hódító kvádokkal, a rabló jázigokkal, akik sokszor usztatták át vakmerő kalandvágytól üzve a Dunát. De ők megállották a helyüket kipróbált hűséggel, lelkükben az ókor isteneinek csodálatos félelmével, amely ekkor már ritkaságszámba ment. Járult nekik azért a »Pia« és »Fidelis« czim, mit egyetlen más római hadtest sem viselt.

Hatezer katona ime megállotta a helyét szélső határán az ókori világnak s csak évszázados harcok után tudta áttörni ezt az aczélból kovácsolt gátat a népvándorlás viharverése.

De kisértő éjszaka borult most föléjük. Hogy beláthatatlan messzeségben fellobogtak a kvád királyok harci tüzei, csillogva, lengve az erdőszélen és a hatalmas hegyormokon, a vihar szele feléjük sodorta vad vihogását az áldozatra szánt jósparipáknak s fölhangzottak a barbár csataénekek is, amelyekben nem volt dallam, csak durva kurjongatás, amit várni lehet egy kezdetleges és bárdolatlan néptől.

... A germánok, irta föl ezen az estén Maccziusz, a költő, — aki ide urát is elkísérte — lakodalmi tort ülnek a csaták előtt. Bört meg árpalevet isznak, hogy bátorságra kapjanak. Mig a mieinkben a birodalom szentségébe vetett hit és az istenek tisztelete lobogtatja magasra a lelkesedés tüzeit. Mert rómaiak...

Szeverusz nem aludt az éjszaka. Félt, hogy a vadak a hajnal sötétségében támadnak, vagy még az éjszaka fognak áttörni a római homokszánczokon. Fáklyafény világított hatalmas sátorában. Leveleket irt finom viasztáblákra. Egyet a bátyjának, Szeverusz Szeptimiusz Lucziliusznak. A másikat a császárnak, felajánlotta benne hű szívét, amely érette fog vérezni, távol határán a világnak, kioltva a sötétségben, amelyet ismeretlen néphordák nyilzápora borít majd a szemhatár fölé.

Valami vers is nyugtalanította; fülébe csendültek a babonás ütemek. Csak nem tudta, ki irta: Tibullusz vagy Propertiusz. Egy ifjuról, aki elesett távol keleten, messze a szeretőjétől. Hű szívét a lóarcu párthusok nyila döfte át.

Önkéntelenül dudolta a verssorokat, miket még gyermekkorában tanultattak vele.

A praetorium bársonykárpitját megrázta a szél s magával hozta a távoli erdők illatát. Összerázkódott. Félt. Fázott a könnyű aczéling alatt.

— Géníusz... ne hagyj el! — suttogta a nemtőjére gondolva, aki minden rómainak ott virraszt a bölcsőjénél s elkíséri az élet sötét ösvényeire... — Oltalmaz!

Elsápadt. Reszketett. Nem a haláltól félt, hanem a félelemtől. Hogy majd viaszfehérré válik az arca s nem tud fölcsudni kábitó szívdobogásából, ha a lovaság élén bele kell vágatnia a világtalan éjszakába, neki a vad népek üvöltő hordájának. Az ősei, igen, az egyszerű lovagok, forró Afrikában, oroszlántejjel szívták már magukba a bátorságot, de neki a tivornyák megrontották a vérét, elpuhult. Bort kellett innia, hogy fölmelegedjék.

Kiment a sátor elé.

— Erzem Maccziusz, — suttogta hűségesen várakozó íródeákjának — hogy halálomra virrad a hajnal. Ird meg levélben a nénémnek, a császárnénak, hogy hősie harcban estem el. Versben ird talán, mert ugy szebb. Ő szereti.

Az arca elfehéredett... a hangja elakadt.

— Rómában tivornyáznak... Mindenki mámoros. Nem sejtik a pusztulást, amiket az éjszakai viharok zudítanak a birodalomra. Légiók pusztulnak el, hű katonák véreznek a határokon, és Róma mulat!

Maccziusz vigasztalni próbálta urát.

— Sötét színben látod a dolgokat, uram, Róma legyőzhetetlen! Amióta a város áll, évszázadok suhantak el fölöttünk, királyságok pusztultak el, hódító népek mentek tönkre, csak Róma dicsősége sugárzik el nem apadva, változhatatlanul. Szüksége van reá az emberiségnek, amelynek boldogságát az ő hatalma biztosítja. A rabló népeket megfékezi és a zürzavarban rendet teremt. Ha Róma nem volna, összeomlana a világ!

Az afrikai lovagivadék halottfehér arczczal hallgatott. Ő már megérezte az enyészetet és a pusztulást, amit a komor jövő rejteget a méhében.

Ha eljő a nagy összeomlás, vad népek felgyújtják és lerombolják a szépség isteneinek templomait s gyász és balvégtet szakad a világra. Fázott a mezőn, ahová a szél lehozta keleti rétek vadvirágainak az illatát.

Jobbról a csapatfőnökök sátra fehérlett. Köröskörül beláthatatlan messzeségben a legionáriusok szétszórt csoportjai pihentek hevenyészett tábornüzeknél. Távolabb a pannon lovasság széles vonala sötélt. Legbátrabb és legszebb lovassága volt az a római határseregnek; illir fiukból állott a legénysége.

A lovak nyakába csengők voltak akasztva, amelyeknek hangja a rohamnál vak süvítésbe olvadt át. A lovasság Aquincum közelében elszórt falvakba volt szállásolva és mozgósításához egy-két nap is elég volt. Most pányvára kötve lefelé sztek az apró, de bátor és jóvérű paripák a csillogó tábornüzek közelében.

Odaát, az ellenséges táborban, elnémultak az imák, az üvöltés és az ének. Néma volt a vad népek tömege és még fenyegetőbb így, a maga kísérteties hangtalan-ságában, mint előbb, mikor még csataénekek csendültek föl a halmokról. Csak a hatalmas máglyák tüze égett, előfákba összerakva; kísértetiesen, riasztva, fenyegetőleg, ködvörös fátyolba burkolva az éjszakát.

Egyik római őrtüznél néhány szakállas katona hevert szótlanul, szomoruan, messzire elbáméskodva néhány korán felvert madár után, amint magas ívből szállottak nyugat felé, mintha röpülésükből az elkövetkezendő jövőt akarnák megfejteni.

Az asszonyokra gondoltak, igen, a gyerekekre, odahaza Aquincumban, s szívüket szomorúság borította el az aggodalomtól.

Messzebb egy római hadikürtös fuvolája sirt a sötétségben, bánatosan, szomoruan, valami ősi halászdalt dudolt, amit a szülőhazájából, a latin tengerpartról hozott magával.

Szeverusz felocsúdott merengéséből.

— Azt hiszem, Maccziusz, — suttogta — hogy utoljára sirt a római tibicin furulyája ezen a réten.

*

De fölragyogott a hajnal, s a barbárok támadása elmaradt. Szeverusz kilovagolt néhány hű tisztjétől körülvéve. A tábor kialakult, kifejlődött csatarendbe sorakozva, készen az ütközetre és a kivonulásra.

Az afrikai lovag fölcsúdott a friss levegőn. Ismét ő volt a világraszóló hősök ivadéka, akiknek nevéhez babonás diadalok emléke fűződött. Arca belefehéredett az éjszakai virrasztásba, de kiszépült s most valami mámoros hősieesség sugárzott át sötétbejátszó bőrén. A lelkesedés vak moraja zugott át a csapatokon, hogy feltűnt előttük éjfélete paripáján a vezér.

— Katonák! — szólt Szeverusz. Hangja messzire csendült az ébredő réten, s néma áhitattal szívtá magába a legionáriusok lelke. — Katonák! — ismételte, s hangja elakadt.

Nem volt szónok. Két évvel előbb, mikor a császárt üdvözölte a születése napján, Maccziussszal készítette el az ünnepi beszédet. De most ujjaszületett itt, életre gyuladt benne, elkényeztetett világfiában a lovagösök lelke. Elmult a kábitó szivdobogása, ami az éjszaka rémületbe ejtette. Mámorba ringatta a gondolat, hogy a föld, amit kevélyen kapál a lova, a lába alatt, csatamező, ami sirja is lesz ugye lehet.

— Katonák! — ismételte, s hangja most már kevélyen csapott fel, lázítóan, gyújtogatóan. — Katonák!

Érezte, hogy beszélnie kell. Mert neki Agricola volt az eszményképe, az egyszerű római ur, aki ködös északon megverte és leigázta a kaledóniaikat. Kiről Tacitusz leggyönyörűbb lapjai szólnak. A hős, aki otthon úgy élt, mint valami egyszerű háziur, kerülve az udvar fényét, szerényen és visszahúzódva. A század legnagyobb katonája, aki még diadalmenetet sem tartott. De még ez a nagyszerű jellem is érezte, hogy szavával lelkesedést kell öntenie katonáiba, aminthogy szónoklat nélkül nem adta Liviusz óta Róma egyetlen valamirevaló hadvezére sem.

— Katonák! — csendült fel a vezér szava. — Valéria-gyarmat veszélyben van! Vad népek törnek a határunkra, pusztulást és gyászt zuditva Pannóniára. Nem fogjuk gyáva visszavonulással példáját követni konzulelődeinknek, akik egyre beljebb szorították a határt ezen a vidéken, amit az isteni Augusztusz arannyal és vérrel szerzett a számunkra... Katonák! Nekünk győznünk kell! A légió legyőzhetetlen! Gondoljatok asszonyaitokra, gyermekeitekre, akikre csak a győzelmi riadóni hozhat megváltást, az árva láreszre a tüzhely felett, amiket a pusztulás fenyeget, a birodalomra, amelynek dicsőségét a mi szivünk lángjának még magasabbra kell lobogtatnia. Katonák! Bátorság és szerencse legyen velünk!

Elhallgatott. Arcza babonás fényben égett, szeme ragyogott, mint a messze sivatagok hajnaltüze. Szép volt ismét ő, a lovagivadék, akinek a bölcsőjét az oroszlánok hazájában ringatták, s a lelkes rivalgás, ami szavát követte, az első dunai seregnek vezér-avatása volt. Első lépcső a császári trón felé!

De a láthatárt vak nyilzápor és zuhogó dárdák ezrei sötétítették el, elborítva a római manipulusokat. Kitért a harc, a maga zord félelmetességében. A hegyoldalról félmeztelen népek ezrei ereszkedtek alá, huhogással dárdájukat magasan rázva.

— Rohamra! — ordította Szeverusz, támadásra buzdítva a légió első cohorsát. Spanyol viadorokból állott ez az ezred, napégette, barna fiuk, színe-java a dunai limesnek és most halálmegvető elszántsággal rohantak az erdő szélén kibontakozó kvádoknak, akikkel néhány pillanat alatt élet-halálra menő viaskodásba keveredtek.

Kibontakozott a kép.

A réten a kvádok csataszekerei törtettek előre, vad huhogással megfutamitva és elsöpörve az araviszkoknak egy csapatát, akik harciba próbáltak szállani velük. Hüvösen fujt az alszél. Az út szinte porzott a lovak lába alatt, amint orrlukaiból forró párát lövelve, yezett vágatással közeledtek a római homoksán- czok felé.

Szeverusz az illir lovasság élére állott. Ezüst süvege mélyen a homlokára volt huzva, hogy a szél szemébe ne fujja a port.

Kelet felől, ahol a Cusus folydogált, ez az ősi folyó, a Vág, mintha az alvilág fiai lennének, rettenetes alakok másztak elő vad vijjogással a mocsaras partról. A jáz- gok! Fejükre ökörbőr volt terítve, szarvakkal. Rémalakok, aminőket ma már csak Traján diadaloszlopán

lehet látni. Nyilzáport zuditottak a római lovasokra s hol eltűntek, hol előbukkantak a mocsárban.

Szeverusz kirántotta a kardját. Az arcza fehérre vált a látomástól.

— Lovasság rohamra! Utánam! — ordította.

S a pannon lovashad nekizudult szédítő rohammal a réten át a pokolbeli hordának. Elén a vezér, a lovagivadék, akit fekete táltosa vitt, ragadott ismeretlen végzete felé, míg ajka egy pillanatra halottfehérre vált a kísértésektől.

— Génusz, ne hagyj el! Oltalmaz! — suttogta ismét öntudatlanul s azután elborult vele a világ.

(Vége következik.)

Toll és tőr.

— június 18.

MEGBUKOTT PÁLYÁZAT. Megint eredménytelen maradt egy színműpályázat. Pedig nem közönséges pályázat volt, amilyent az Akadémia tűz ki iparszerűen, hanem magának a belügyminisztériumnak patronátusa alatt állott a nemes verseny, négyezer korona volt a díj, és több se kellett hozzá, csak az, hogy a szerző a magyar történelemből vegye tárgyát. Jött is tizennégy pályamű, és felvonult bennük Vak Béla, Kun László, az Árpádok romjain siró II. Endre; megjelent Endre és Johanna, V. László meg Hunyadi, persze Cilleyvel és a megbékélt Garákkal. Jött aztán Mátyás és Beatrix, nem is szólván Szapolyairól, míg a klérust Martinuzzi képviselte. Sőt az előkelő feudális társaságba betolakodott még a proletár Dózsa György is, de a szegény, megsütött parasztvezér ezuttal borzasztó sületlen volt. Így jöttek találkára történelmünk nagyjai, dörögtek, aktuális célzásokat tettek az önálló vámterületre, önálló bankra, sőt volt közöttük olyan is, aki »kaczagányom, kelevézem« refrénnel kuplét énekelt. De hasztalan volt minden: a legdagályosabb frázisok is megbuktak, bár Szacsvay és Császár Imre is benne ült a bíráló bizottságban. Nem adták ki a díjat. Hihetetlen. Kétségbeesítő. Ki gondolta volna, hogy ekkora az impotencia derék miniszteri tisztviselőink, gimnázista diákjaink, kereskedősegédjeink: szóval hivatásos pályázóink között. Terrington, mit várhat ez a szerencsétlen ország ezektől az emberekől, ha már egy rongyos történeti színműpályázatot sem tudnak megnyerni...

AZ ÚJ ÁLLATKERT. A főváros elhatározta, hogy újra szervezi az Állatkertet, kibővíti és friss állatokat szerez bele. Dicséretes elhatározás, és szinte türelmetlenül várjuk, mikor nyílik meg az új intézmény, ahol egy homorú és egy domború tükrön kívül más is képviseli a ragadozó állatok világát. De ezen a türelmetlen várakozáson át is kómikusan hat, amikor jön az ügyosztály jelentése, hogy az új Állatkertben serényen folyik a munka, már belefogtak hat nagy ház és két mesterséges sziklás hegy építésébe. Épül, épül minden, és csak örülni tudnánk rajta, ha a végén nem az derülne ki, hogy ezek a vajdó sziklás hegyek nevetséges egeret szültek... De meg olyan ironikusan hangzik, hogy hat nagy házat építettek a vadállatok számára itt Budapesten, ahol vadállat ugyan egy sincs, ember azonban annál több, aki ha nem is házra, de legalább lakásra szorulna. Házat építenek a vadaknak, sziklás hegyet a madaraknak, tavat kapnak a vízi szárnyasok, pedig tudnunkkal se a vad, se a madár nem szorul a főváros szíves kvártélycsinálására. De hát így volt ez emberemlékezet

óta: egyiknek jut minden, a másiknak nem jut semmi. Az állatnak hajléka széles e világ, de azért a főváros külön is gondoskodik számukra lakásról és uri ellátásról. Bezzeg a szegény budapesti nem tud megélni se sivatagban, se sziklás hegyen, se a tó vizében, amire aztán nem is kap lakást sehol.

— VÁRADI MŰPÁRTOLÁS. Nagyváradon tudvalevőleg sok a szépségimádó. A legutolsó népszámlálás szerint negyvenezren imádják hivatalból a szépet, tehát határozottan többen foglalkoznak a művészettel, mint ahányan a csizmadia-mesterséget üzik Miskolcson. Holott bizonyos, hogy csizmát mégis csak többen koptatnak Miskolcson, mint művészetet Váradon. A szépség tehát határozottan büszke lehet arra, hogy annyi fölkel papja van Nagyváradon, az ortodox és neológ felekezetben egyaránt. Csak az a baj, hogy a művészetnek e papjai csaknem kizárólag a költészeti oltárnál mutatják be áldozataikat, és amint a tények mutatják, a többi művészteket határozottan semmibe se veszik. Legutóbb például két tehetséges művész, az egyik zongoraművész, a másik operaénekesnő, rándult le a fővárosból Váradra, hogy együttes hangversenyben gyönyörködtessék a közönséget. És ekkor kiderült, hogy a váradi negyvenezer költő közül harminczkilencz-ezer és kilencszázkilenczvenkettő otthon maradt és csak nyolczan jöttek el a koncertre. De ezek is főleg azért, hogy legközelebb megjelenő verses kötetükre előfizetéseket gyűjtsenek. A hangverseny tehát műpártolás hiányában elmaradt, mély fájdalmára azoknak a műbarátoknak, akik szánakozva látják, hogy a művészet milyen egyoldalú gutaütésben szenved Váradon.

A DALMÜVÉSZ ÁLMA. A kitünő és többszörösen milliomos dalművész, aki kora ifjúsága óta azzal volt elfoglalva, hogy a fogához vert minden krajczárt, egyszer belefáradt ebbe a munkába, elaludt, és ezt az álmot adatott látnia:

Odafenn az Égben az angyali zene- és énekkar, amely sokáig csak az Ur dicséretét zengette, végül is ráunt az örökös himnuszra, többre vágyott, és kezdett operai előadásokat rendezni. Sőt operaházat is építettek, a vállalkozásukhoz tőkepenzesek adták a pénzt, az Ur pedig tetemes évi szubvencióval támogatta őket. De miként idelenn a földön, úgy odafenn az Égben is operának fentartásához nem elegendő még az Uristennek szubvenciója sem, és így történt, hogy a szép reményekkel indult intézet csakhamar válságos helyzetbe került és deficizzel küzdött. Nagy volt ezen a bánata az érdekelt részvényeseknek, különösen pedig Szent Dávidnak, aki egyszerű primhegedüsből (vagy brácsásból?) küzdötte fel magát a dalszínház igazgatójává. Amikor már árverés fenyegette a műintézetet, a részvényesek tanácskozássra gyűltek, hogy megbeszéljék, hogy segíthetnének a bajon. Ezen az utolsó megbeszélésen, amikor már bunak horgasztotta fejét mindenki, Szent Dávid egyszerre csak a homlokára ütött és felkiáltott:

— Hopp, uraim, megvan!...

— Mi van meg? Mi van meg? — faggatták a részvényesek.

— A módja, hogyan mászunk ki a bajból.

— Halljuk.

— Nézzék, uraim, tegyünk mi is úgy, mint a megszorult földi operák. Azoknak van egy biztos, jól bevált módszerük, az segítette talpra a párisi operaházat is, sőt, mint értesültem, legutóbb a newyorki Manhattan-Opera is azzal kísérletezik.

— Mi az a mód? ... Halljuk? ... Beszéljen! ... — kiáltották össze-vissza a részvényesek.

— Ez a mód, hogy amikor már sehogy se tudtak pénzt szerezni, fogtak maguknak egy furcsa énekest, aki egyrészt gazdag, másrészt arról nevezetes, hogy nem a mások, hanem a tulajdon zsebéből éneklí ki a pénzt. Mert rögeszméje van, hogy ő énekes, és hihetetlen összegeket fizet csak azért, hogy színpadon hallja a tulajdon hangját. Azt hiszem, ezt az embert kellene szerződtetnünk, persze olyan gázsival, hogy mindnyájunknak jusson osztalék belőle...

A részvényesek zugó helyesléssel fogadták az indítványt, az árverést menten felfüggesztették, sőt az opera részvényeinek árfolyama is felszokott, amikor másnap bejárta a világsajtót az a hír, hogy Szent Dávid rendkívül előnyös, sőt fényes feltételek mellett szerződtette — Peck Vilmost.

*

Amikor idáig jutott álmában, a gazdag dalművész hirtelen felébredt. Megdörzsölte szemét, egy perczig elborongott bohókás álmán, aztán boldogan kiáltott fel:

— Jó jel! Jó jel! Amint én az álmokat ismerem, ez biztosan azt jelenti, hogy rövidesen megint örökölni fogok...

Krónika II.

Orvosok.

— június 18.

Magyarországon az utolsó *magister* Zirczen élt, gondolom ott is halt meg vagy egy évtizeddel ezelőtt és úgy hívták, hogy Stadler Károly. Emlékszem rá, hogy kocza ügyvéd-íródeák koromban, amikor egy visum repertuma a kezembe került, értetlenül nagyot néztem rajta, hogy miért írja ez az ember a neve elé a helyett, hogy *dr.* azt, hogy *mr.* Amig aztán az apám megmagyarázta a dolgot. Hajdanában, amikor az orvosi egyetem még az Ujvilág-utcában volt, amikor Balassa, Lenhossék voltak ott az egymást öltő professzor-nemzedék exponensei, de Kovács József még csak otthon, a szülőházájában taníttatta verekedés közben a magyar narkózisra a szomszédék Jancsiját, — tehát hajdan az orvosi fakultáson két graduáció volt. Az egyik a magisterség, a másik a doktorság. Rengeteg nagy volt az orvoshiány Magyarországon, kellett tehát az az expediens, hogy aki szegény fiúnak nem tellett négy esztendőre, — gondolom akkor még négy esztendő volt a kurzus — azt két esztendő után is szélnek eresztették, olyan diplomával azonban, amely csak a *magister chirurgiae* graduációjáról szólt. Ezekből lettek a *kirurgusok*. Megtanították őket foghúzásra, érvágásra, köppölyözésre (akkor az nagyon fontos volt), a sebek elköötzésére és egypár receptnek a megírására is. Laxativumot, obstruktivumot, hólyaghuzót, különböző elektuáriumokat, pióczát szabad volt felírni a *kirurgus*-nak is és semmiféle hatáság, még a megyei főfizikus sem ütközött meg azon, ha néha olyan recipére is szaladt a tolla, aminek a felírását és amiről való jóvoltát már otthon tanulta meg, az egyetemen nem kapott rá még felhatalmazást. A paraszton segített vele.

Amint tetszik már ebből is látni, a magisteri intézmény egyike volt az akkori Magyarország legjelesebb és

egészen ahhoz a korhoz, az akkori valóságokhoz hozzáértett berendezkedésének. Minden áron segíteni kellett azon az állapoton, hogy a paraszt ne haljon bele a csonttörésbe, ne legyen örökös koldusává valami olyan szem bajnak, amelyen időben a legegyszerűbb adstringens öt perc alatt segít. És főképpen ne a vajákos asszonyhoz, meg a ficzamosódós svábhoz menjen. A féligdoktorok, vagy aligdoktorok nagy kulturmunkát végeztek, nem csoda tehát, hogy Ferencz császárnak valami aufklaerista minisztere eltörölte őket. Megtiltotta az orvosi gyakorlatot a második graduáció, a doktor-ság nélkül. Mert a paraszt vagy legyen egészséges, vagy pedig teljesen lege artis gebedjen meg, félrendszabályok nem ismertetnek, — szól a tisztára józefinus észjárás, amelyik tönktré tette volna a világot azzal a becsületes szándékkal, hogy megjavítja.

Hanem hát a magyar parasztnak mindig szerencséje volt. Ha nagyon szorongatta a német okosság, mindig segített rajta olyan valaki, aki még annál is okosabb tudott lenni. Most is a segítségére sietett neki egy minden helytartótanácsnál nagyobb és okosabb ur: a kolera. A harminczkettediki kolerajárvány olyan pusztítást vitt véghez, hogy amikor már a szolgabírák is halni kezdtek, sürgősen fel kellett függeszteni a helytartótanács rendeletét és megint csak rá kellett szabadtani a parasztra a kirurgust. Hamarosan restituálták a kétéves graduációt és küldték szerte az országba a koleraorvosokat. És mivel a kolera csak télire lapult el néha, de nyáron az uborkával együtt megint csak feldugta a fejét a földből és itt volt okosabb a centralizációnál még negyvennyolczban is, tehát az előbb eltörölt magisterék száma megint csak megnövekedett és a kámforos pálinka mellett vitt magával egy csepp kulturát is. Ha az előbbtől nem is gyógyult meg a koleras, az utóbbi legalább valamelyes tisztaságra tanította a parasztot, no meg arra, hogy a kolera miatt nem a zsidót kell ütni, nem az mérgezi meg a kutat.

A koleraorvosok azután maradtak továbbra is a feldiplomájukkal és igazán nagyon sok jót tettek a parasztokkal és csak, gondolom, Bach volt az, aki megint eltiltotta a graduálásukat, de már okosabb felvilágosodottsággal és világismeréssel, mint a régi osztrák doktrinerek. Ezek közül a koleraorvosok közül maradt közibénk, mint a legutolsó magister, a zirczi Stadler Károly. És a magister bizony nem volt nagyon válogatós az eszközeiben, amikor pácienszt kellett fogni. Ráerőltette a receptjét a csikarásos gazdatisztra a ténssasszony főzte jó kis hánytató helyett, feljárt a klástromba is a fehér barátokhoz, akik között mindig csak akadt, különösen a böjti tejföl idején egy-egy kis gyomorcsorvák. Szóval ment biz ő a maga munkája után, becsületes szorgalommal; de még ágenseket is tartott magának. Hetivásárkör kiment a piacra és szóba állt a szomszéd falu valamelyik ékhős kocsián füstöt rágó öreg paraszttal, aki őrizőnek maradt ott:

— Nézze csak Mihály, a minap itt alant kóvályogtam a Czuhában és találtam egy nagy darab, pompás banyataplót. Akkora, hogy Veszprémben a Scherer

szücsnél akár taplósipkát varrathatnék magamnak belőle. De nem teszem, hanem inkább magának ajándékozom a kostök mellé, ha maga szépen, okosan elmondja otthon mentül többször, hogy: akinek mi baja van, az menjen be vele mentül előbb Zirczre a magisterhez. Magyarazza meg nekik, hogy a válluk kifordult perezét ne Jákóra vigyék az Árbók Lőrinczhez, mert az a vállperez legtöbbször csak ki van marjulva és ahogyan én a Lőrinczet ismerem, az majd egészen kificzamítja. Ha meg valakinek nehéz a lélegzete, az se menjen vele a Kádihoz, mert az (és itt felcsattant a hangja a magisternek) böléndeket ad neki, a vén boszorkány. Én meg éppen most kaptam olyan póktető orvosságot, hogy az azután fölöz mindent. Még a neve is csupa gyönyörűség, úgy hívják, hogy: ipekakuána.

Odább ment a magister, másik kocsin másik ágenszt keresni, de még visszafordult egy szóra:

— Aztán maguk a Kádi néniék, meg a vajákos Lőrincznek eleséget hordanak, meg bort, meg birkát! Én meg fölirom azt a receptet... hm... csak mondja el otthon, hogy én fölirom a receptet kéthatosért is.

Nem bizonyos most már, hogy a banyatapló tette-e, vagy az ipekakuána neve, de annyi bizonyos, hogy nagyon sok paraszt az ágenszévé szegődött a magisternek. És eltűnt lassankint megint egy kis Balkán a Bakonyból.

És most fordul egyet a dolog. Az Árbók Lőrincz is, a Kádi néni is elkezdtek piszkos konkurrencziáról kiabálni és én igazán nem tudom hogyan volt, de az Árbók is helyrerántotta néha lepedővel a kifordult parasztvállat és a Kádi néni herbatéja is jobban meghajtotta néha a gyerekágyas asszonyt, mint a magister decoctuma. És valami versengés indult meg a két kuruzsló és a magister között, nem a parasztokért, hanem a kéthatosokért, mert a föleszelt földnépe most már az írásvéneknek sem a termését hordta oda, hanem nekik is csak kéthatosokat fizetett. A kaszinóban pedig ugratták a magistert, hogy nem tud jobban gyógyítani, mint a jákói sváb, csak arra való a dolga, hogy rontsa vele a más mesterségét. És ha néha nagyon szembezőkött a magister tévedése és a csufolódás már pogánynyá vált, az öreg Stadler akkor sem haragudott meg, hanem megvakarta a fejét és valami olyanformát mondott, hogy:

— Hunczut az az orvos, aki azt meri magáról beszélni, hogy belelát a felebarátja belsejébe, de én meg gazember volnék, ha nem járnék utána a munkámnak, mert én nem a Jézus Krisztus vagyok, hogy Siloám tanának a vizével ingyen tudjak gyógyítani. A gyereknek czipő kell, az asszonynak meg fejkötő, ez a diagnózis.

... Mindezek a dolgok természetesen abból az ötletből bukkannak fel itt most, hogy Berlinben megint csunya orvosi konkurrencziáról, professzori ágensekről folyik a disputa. Hogy az egyetemi tanár a volt növendékeiből szervez magának olyan ügyvivő kart, amelyik a beteget hozzá, nem pedig a másik tanszék professzorához utasítja. Hogy a telhetetlen nagyemberek elkap-

kodják a kisebbek elől még azokat a halakat is, amik jó halak, mert apró halak. Hogy nem járja az, hogy minden annak jusson, akiben jobban bizik a beteg. Hogy a Farbw. vorm. Meister Lucius-nak, meg a Theindhardtnak, meg a savanyuvizeknek, no meg azután a fürdőhelyeknek megfizetett orvosai vannak, akiktől gyalázatos piszokejtés a kar becsületén, hogy nem az ötvenkrajczáros körorvosi napszámból akarnak élni, hanem szeretik a mesterségüket még azután is, hogy már megtollasodtak belőle. Hogy betegsegítő pénztár stb., hogy Röntgenezés stb., hogy hirdetés stb. Szóval, sem fölfelé nem jó, sem lefelé nem jó, mindenfelé piszkos a konkurrenczia.

Ezen lehet megcsóválni az embernek a fejét, ha úgy hirtelen hallja, de ha egy kicsit elgondolkozik rajta, nem fog egy cseppet sem csodálkozni tovább, hogy ki-ki oda viszi a bőrét a vásárra, ahová legjobban bizik. A bizalom pedig bizalomkeltés nélkül lehetetlen.

Azonban nem hiába van Eskulápnak is, Higieának is kigyó a kezében: egy az bizonyos. Hogy a kenyéririgység e világon semmiféle státusban nem olyan nagy, mint az orvosok között. Pedig mennyi beteg pusztul el még gyógyítatlanul ebben a szép Európában! Az ügyvéd megtalálja magának a felpereshez az alperest, a mérnök, ha a lápot lecsapolta már, megy vasuti töltést építeni, a konkurrencziáról ugyan mindegyik beszél, de csak a fejét vakarja tőle, a kenyeret nem irigylí ki a kollégája szájából. Amivel azonban egyáltalán nem az orvosi karon akar sérelem esni, hanem az ugynevezett »közállapotokon«, amelyek valóban erre a molierei diaforiuskodásra még ma is a legközvetlenebbül az orvost kényszerítik rá. Nem kell poqueliní hangokat ütni még, de annyi bizonyos, hogy Pürkerecen egyszerre két orvos volt. A keresztény orvos, meg a zsidó doktor. Kifejlődött tehát a konkurrenczia, ami kulminálni kezdett akkor, amikor a klerikálisok elnevezték a zsidó doktort »Bamberger«-nek, mert hogy annál tanult, azt emlegette. Hogy erre a lélekharang-bugásu névre nem akadt paraszt, aki hozzá menjen, az egészen érthető. De akcióba lépett a liberális párt is, hogy megmentse a doktor praxisát és mivel ugyanabban az időben halt meg Frigyes császár a Mackenzie professzor segítségével, tehát elnevezték a keresztény orvost »Makk Hánzi«-nak. Amire azután a parasztok kezdtek — megint csak az Árbók Lőrinczhez járni. Szó sincs róla, a kenyéririgység a legnagyobb az orvosok között. És hogy most már egészen kifordítsam a dolgot, elmondok még valamit.

Az én öregapám is kirurgus volt, koleraorvos Veszprémben, ahová utána azután csak jóval később került a falusi korcsmáros fiából maimonideszi legendás szorgalommal orvossá lett Pillitz Benjámín doktor. Nem tudom, hogy a beteg volt-e akkor még nagyon gyakori Veszprémben, vagy a kenyér nagyon bőséges, de annyi bizonyos, hogy ezek ketten csunyául megfértek egymás mellett. Együtt csináltak ispotályt — ingyen. Egymáshoz is küldték a betegeket, mert tudták, hogy melyikük melyik bajhoz ért jobban. Vidékre is kimen-

tek becsületes munkamegosztással egymás helyett és ellentét csak egy volt talán közöttük. A Pillitz doktor csak gyertyát éget még ma is, mert a pátriárkák közül való — az öregapám meg a rossz szemével nem tudott maradni a moderátor /lámpás nélkül. Ennek az egészséges vagy egészségtelen voltán néha csuful hajba kaptak.

Azután, amikor meghalt az öregapám, akkor én még nagyon bámész gyereke voltam. Keveset értettem, hogy mi is történik most tulajdonképpen, csak azt láttam, hogy a Pillitz doktor ül ott a beteg ágyánál és a kezét fogja. Nem a pulzusát, mert az már nem volt, hanem a jobb kezével a jobb kezét. És a két szeméből patakozott le a könny és amikor elvégződött minden és kijött a szobából, csak annyit tudott mondani, hogy:

— A Ferencz... — azután a gyapjusálját kanyarította a nyakára úgy, hogy az utcára érve a száját is eltakarta vele. Pedig még csak szeptember volt.

A Pillitz Benjámín doktor, mondom, ma is él, a pátriárkák kora jutott neki. Néha azt gondolom, hogy mostanában is el lehetne még messze földről is látogatni hozzá, kollégialis vizitre, nem azért, hogy az ember új tudományt szerezzen tőle, hanem azért, hogy megtanuljon a betegágynál sirni.

Cholnoky Viktor.

Az ut közepén.

Néhány fakó üszök még perczeg,
Pernye takar egy egész világot,
Sötét van. Ősz bujkál a fák közt,
Odakünn sírnak a gyöngyvirágok.

A barna estén letarolt ajkák,
Piros fénye világít elémbe,
Mint vérvörös lámpák vasuti kocsikról,
Mik berobogtak s elvesztek az éjbe.

Romokon ülök, s kísért a tűz.
Kisért a tűz és felbúg a katlan.
Itt libegett, égett, lobogott, lángolt
E romok alján, elolthatatlan.

A csendes este ragyogó nővel,
Fehér karokkal telidestelve,
Jönnek a lányok és jönnek a csókok,
Parázna nótát énekelve.
Parázna ajkak, parázna csókok,
Szép volt, mi volt, és minden jó volt,
Egy ajkat nékem, mely sohase égett,
Sohase vágyott és sohase csókolt!

Mezey Sándor.

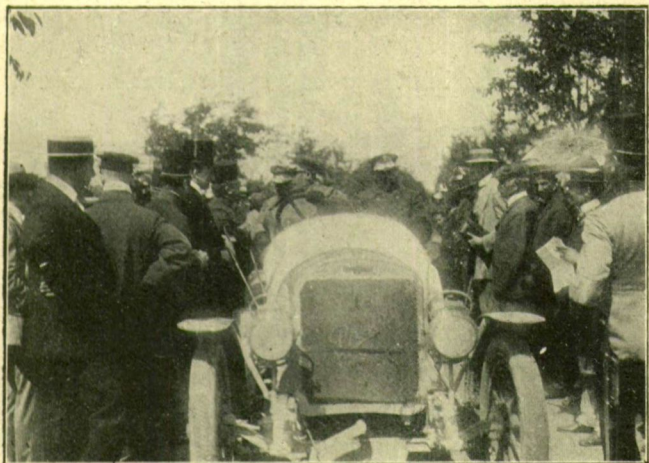
A monszun.

Irta: JOHANNES V. JENSEN.

Månson Elof nyugoti Gotlandból származott és cowboy volt Texasban. A pajtásai egymás közt úgy nevezték, hogy »a monszun« (the monsoon) és valószínű, hogy ezt a nevet az igazi nevéből valamelyik olyan bajtársa csinálta, aki előbb tengerész volt, vagy aki elmés ember volt, vagy pedig olyan, aki nem is tudta mit beszél. De ez a név illeti Elofra. Mert mindig

amely a kalandos voltával annyira megfelelt az izlésének, hogy e mellett meg is maradt. Innen soha nem ment el, ámbár mindig teljes galoppban vágatott.

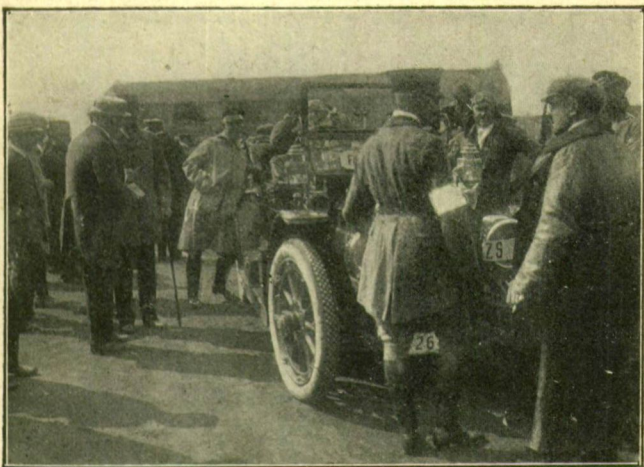
Abból a nyurga, szeplős, kurtazekés parasztsuhanczból, aki a kivándorlóhajó fedélzetén egész a bénaságig ügyetlenül és olyan némán, mint az áldozati bárány lapult meg a batyujával, nem sok maradt meg belőle; a »monszun« olyan cowboy volt, mint a többi cowboy szokott lenni, ügyes, a torka mindig kész a lármára, villámgyors, erőszakos; a véghetetlen mértföldre nyúló legelőkön való edző életmód fizikai erejét és érzé-

Elsőnek a czélnál.

Henrik herczeg érkezése.

A jury.

Gróf Bánffy Miklós kocsija.

A HENRIK HERCZEG VERSENYUTJA.

Kallós Oszkár fényképész felvételei.

hevesen száguldott, de mindig más irányából a szélrózsának.

Månson, mint annyi más »svéd ember«, fiatal korában kelt át a tengeren, hogy azután majd valaha visszatérjen a hazájába. Ez kifejezett szándéka volt, de — nem szabad elfelejteni — azzal a hozzáadással, hogy ámbár szegényen, mint a kőkorszak embere indult neki a világnak, mégis lehetően Kalifornia minden kincsével megrakódottan fog visszatérni szülőfalujába. Ő is csak úgy járt, mint annyian mások, ugyanolyan »swede« lett belőle, mint azokból a többiek közül, akiket Amerikában kissé vegyes érzésű tisztelettel emlegetnek: kitűnő munkás volt, de állhatatlan. Megpróbált mindent, míg végre cowboyja lett, — olyan foglalkozás,

kei a legnagyobb tökéletességre fejlesztette. Lehetetlen fogalmat adni arról, hogy milyen edzett volt, a teste megfinomodásáról sem s arról a szaglászó ösztönről sem, amely a genialitásig fejlődött ki benne ott a félvad baromcsorda között, folytonosan a szabad ég alatt; munkában kell látni a cowboyt, hogy megértse az ember, mennyire lehet vinni a testgyakorlatban. »A monszun«, aki körülbelül husz évet töltött Amerikában, egyebekben azonban nem öregedett, olyan csontvázhoz volt hasonlatos, amelyik minden tagján izomkötelekkel van körülcavarva, a belső részei pedig kielégítettek minden igényt, nem nyomott kétszáz fontot, de azért egy ökröt a földre tudott teríteni. A csipőjén forgópisztoly lógott, de ennek még soha hasznát nem vette,

mert nem akadt ember egész Amerikában, lett légyen bár a legragyozóbban felszerelve és gögös az ereje tudatában, aki arra gondolt volna, hogy kikössön ezzel az izmos és elszánt svédvel. Ily módon tehát »a monszun« elérte mindent, amit az ember Amerikában, vagy bárhol máshol a világon elérhet. De azért mégis ugyanaz volt és az is maradt, mint a kivándorlásakor. Minden nap készülődött az utra, haza akart térni Svédországba tüstént, amint, mondta, hozzájut ahhoz a vagyonhoz, amely ott lebeg valahol körülötte a levegőben.

»A monszun« kártyás volt. Galvestontól kezdve egész Kansas-Cityig minden korcsmában ismert és becsült volt ez a *gambler*, mert éppen olyan szabályosan vesztett mindig, mint ahogy lepereg a homokóra. Sokat keresett, olyan vasember, mint ő, már régen a legnagyobb bért kapta, ami éppen annyira rugott ott havonkint, mint amennyit hoz Svédországban egy birtok egy egész esztendő alatt. És azután, amíg barmaival volt kint a prérin, addig a monszun egy centet sem költött, ez pedig tartott hetekig, de tartott sokszor egy negyedévig is. De ha azután lakott helyre jutott, még olyanra is, ahol valami *saloon*-nak éppen csak a legkezdetlegesebb nyomai voltak meg, ahol csak négy ember leülhetett egy hordó köré és poker-játékra mozgathatta a könyökét, ott azután a »monszun« orkánná változott át. A civilizáció még ebben a legkezdetlegesebb formájában is megragadta az erős svédet, megszállta mint valami tomboló láz, amely egyáltalán nem mulattatta, hanem csupán csak felhevítette. Először hidegvérrel, de hangosan ordítózva elkezdett inni, vadul szórta maga körül a pénzt és a vendéglátást s ebben az állapotában ama tövises, lassu kaktuszfélékhez hasonlított, amelyek hozzászokva a szárazsághoz, végre illattalan vadvirágban fakadnak ki; de amikor azután már eléggé be volt fűtve, akkor a haza való vágyódás úgy rohanta meg, mint valami kétségbeesett ihlet, — *most, most* meglesz, Svédország és az a földbirtok, amelyért élt, úgy érezte, óriási szárny-csapásokkal ott keringenek a feje fölött — elő azzal a kártyával *damn your eyes!* Néhány órával később pedig a svédnek a zsebe üres volt, mehetett a lovához s lovagolhatott ki, hogy megint egy pár hónapig a tehenei között hűtse le magát.

Mindig nyugodtan vette a dolgot, tiltakozás nélkül nézte, hogy hogyan vándorol a vagyona más emberek zsebébe. Az egyetlen dolog, amit észre lehetett venni rajta, az volt, hogy lassankint kijózanodott, akármennyit töltött is magába. Amikor készen volt a pénzével, sóhajtott egyet és szomorú, elbutult szemmel tekintett körül, ilyenkor hasonlított a hajdani svéd parasztsuhanczhoz, de valami fájó vonás is megjelent a szája szeglete mellett s erről észre lehetett venni, hogy már öregszik. Megtörtént az is, hogy egy-egy ilyen átokverte játék után félreült és sirt. A pajtásai nem értették félre. Ugy ismerték, mint minden vidámság nélkül való embert, aki soha nem nevetett, ezért tehát az emésztődésének más okának kellett lenni, mint az, hogy elvesztette egy negyedévi bérét. Nem is a pénzért sirt monszun, hanem az emlékeiért, Gotlandért, amely már olyan közel volt és most eltűnt megint reménytelenül.

Alapjában véve a sorsa nem tette valami különösen észrevehetőbbé a többi cowboy és többi svéd között, akiknek az élete rendesen esztelenül és festőien folyik le; egyszer azonban mégis történt valami különös dolog, amely a monszunt föléje emelte a rendes nivónak és gonosz módon fedte fel, hogy mi a szándéka vele a természetnek; ez akkor történt, amikor megfogta a bizonybikát.

Néhány pásztor, akik eltévelyedett jószág után kószáltak kutatva, félreeső és vad hegyi vidékről jött haza, a Rocky Mountains szakadékaiból. Ezek azt a hirt hozták, hogy hatalmas vén bizonybikát láttak ott fenn a hegyek között egészen egyedül ödöngeni. Már most a bölény, egy kis csapatnak a kivételével, amely a Yellowstone Parkban él, egész Amerikából tökéletesen ki van irtva, azért nem kicsiny feltűnést keltett, hogy egy vén bika, valószínűen az utolsó tagja egy szétszórt, elfeledett csordának, még most is úgy szabadon csavarog, mint hajdan, a nagy indiánidőkben. A cowboyok róla beszéltek az állomásokon és ez uton a hír belejutott a lapokba és csakhamar másik hír is kelt, az, hogy egy kansascityi gazdag ember ötezer dollárt kínál annak, aki az állatot elevenen beviszi a városba. Ez nagy pénz! Tehénpásztorok, vadászok, de egyáltalán minden olyan ember, aki csak a legközségesebb józan észszel is birt, gunyosan nevettek, amikor ott álltak a söntésnél és a beszéd a bikára fordult, — bolondot akar csinálni belőlük az a kansascityi milliomos? Már az is nagy darab munka lett volna, hogy valaki felkutassa a bölényt és agyonlője, a testét odább szállítani pedig teljes lehetetlenség lett volna. De hogy azt a bikát valaki elevenen elhozza, — városi ember fejének az ostobasága!

A monszun elhozta.

*

Amint a svéd hirt hallott a milliomos ajánlatáról, rögtön tisztában volt vele, hogy ez a neki való eset; készpénz egy csapásra, ez az egyenes út Svédországba! És miután teljesen megbizonyosodott az ajánlat komolyságáról, szabadságot kért a monszun a ranchból és elindult egészen egymagában a hegyek közé.

Az expedíció az odautazással és a bika kézrekerítésével együtt, mindent összeszámítva egy hónapot vett igénybe és ez alatt az idő alatt a monszun nagyobb nélkülözéseket és túlerőltetéseket volt kénytelen elviselni, semhogy le lehetne írni; talán ő volt az egyetlen ember, akinek volt elég ereje, hogy ennél a szándékánál megmaradjon és makacssága, hogy meg is valósítsa. Már csaknem elfelejtették őt is, a bölénybikát is, amikor egyszerre csak megjelent egy nap a Fort Worth közelében lévő valamelyik állomáson, soványan, mint a mécsbél és félig tébolyodottan az elgyöttröttségtől és az álmatlanságtól. Kocsit bérelt meg legényeket és elhozta a bölényt, amely az állomástól néhány mértföldnyire feküdt a fűben. Az Isten szerelméért, hogyan volt lehetséges ez a dolog?

Hát az esetnek a részletei sohasem derültek ki igazán, mert a monszun nagyon szűkszavú ember volt. Ha néha itt-ott mesélni kezdett egyet-mást, az is egész kurtán történt, de őt, az látszott, mégis kimerítette. És ebben az esetben is így történt. Beérte azzal a magyarázattal, hogy megfogta azt a barmot, ahogy láthatják. *I got him.* Ez volt az egész leírása. A többi pásztorember azonban, *szakértők*, akik ezt az eredményt látták, a fejüket rázva meredtek rá a svédre és nem voltak szóra képesek, csak azt a halk hangot hallatták, amely önkénytelenül feltolakszik a torkából az olyan embernek, aki mélyen meghatva tapasztal rendkívüli dolgot.

A monszun esze csak az ötezer dolláron járt, a reménységén. Svédországra, amely vízióknak jelent meg előtte és valósággal örülttette, úgy eltöltötte energiával. És másnak most már, hogy a bika az övé volt, nem is volt a tudatában.

De azért mégis csak szabad kísérletet tennünk arra, hogy belegondoljuk magunkat a svéd herculesi

munkájának a részleteibe. Először is megkereste, hogy hol a bika és ez nem volt valami olyan ünnepi kirándulás: Még a legpontosabb leírása után is azoknak a pásztorknak, akik először látták a bölényt, olyan nehéz volt annak a megtalálása, mint egy bicskái, ami a szénakazalba esett. Miután végre felverte a bikát, *has him roped*, a szarvára kanyarította a pályvát. És most az előtt a lehetetlen feladat előtt állott, hogy elcipelje a gigászi nagyságu vadállatot sok napi járóföldön át a hegyek közül a legközelebbi állomásig. Nem olyan barommal volt itt dolga, amelyik, ámbár félvad még, már ismeri a lassót és fél tőle, de amelyik még így is rettenetes veszélyeséget okoz pásztornak, lónak egyaránt. Vén, dühödt bölénnyel akadt most dolga, olyan, amelyik még soha nem kóstolta, hogy mi az ember és nem tűrt semmiféle beavatkozást a saját magáról való szabad rendelkezésébe. Az ökrök királya volt az, a saját felséges személyében, akit a monszun bátorkodott meghíni, hogy a szarván hurokkal legyen szíves vele menni. Ő felsége a Nagy Bölény volt ez, akinek a hátán tízezer nemzetségöltőnek az ereje és rohanása olyan puppá tornyosodott, hogy az állat valóban önmagát multa felül nagyságban. Ezzel az urral lépett összeköttetésbe a svéd azzal, hogy eltéphetetlen kötelet erősített meg a bika szarva és a saját nyergének a kápája között. A svéd alatt rendkívül szívos ló volt, fáradhatatlan paripa, izomból és tüzből való és most ez a kettő, a svéd meg a ló egyesült egyetlen soktagu ugrólénynyé, amely hurkos pályvát szórt magából, hogy boszantsa a nagy magánosat. Látni lehetett, amint a szőrös buffaló-apó, az ökrök királya a lovassal szemben fenyegetően lapult meg ugrásra s a földhöz szorított orrából puska lövés hangján dohogta ki a levegőt olyan robajjal, amely azt jelentette: most pedig következem én.

Es aztán elkezdődött a párbaj. Majd Buffaló király az, aki véresre sértett felségében mennydörgő dobogású száguldással és olyan bőgéssel, mint a bomba ropogása vágat a ló és a lovasa mögött, majd pedig a szilajságtól sziporkázó patájával a földet feltépő musztáng és néma lovasa azok, akik üzik, hajszoják a bikát, vagy pedig rángatják a metsző pályvát... egyik fél sem ad kegyelmet... de akármilyen fordulatot vesz is a dolog, a ló hátán ülő fáradhatatlan ördög ért hozzá, hogy a bölényt mindig ábba az irányba bolondítsa bele, amelyikben vinni akarja. Napok mulnak el és Isten tudja csak, hogy mennyi mértföld marad hátra, mialatt Buffaló király gyilkos ostobaságában azt hiszi, hogy most azt a lovast, aki mögött vágat, a birodalmából üzi ki. Pedig nem ez történik. A lovas csak arra ügyel, hogy olyan gyorsan tudjon nyargalni, hogy a pályva mindig valamelyest feszült maradjon és úgy közelítsen azokhoz a lakott vidékekhez, ahova a bikát csalogatni akarja. Máskor, amikor a bikának méltóztatik letenni királyi sérthetlenségét és csupán csak mint gyötrött és kétségbeesett állat akar futással menekülni a kinzójától, a lovas megint csak úgy intézi a dolgát, hogy a rohanás a bölényt ekkor is a civilizációba és fogságba vigye bele az őstermészet rejteke helyett. Éjjelre szabadságot ad a bölénynek, de nehéz kővel a pályváján, amely most már a két első lábára is rá van gubanczolva, ő maga pedig a földön alszik takarójában a tűz mellett, amelyen elkészítette örökös piritott szalonnáját és mindennapos babját, a musztáng pedig ezalatt a sötétben gonosz nyertéssel rágja a tüskebokrakat.

Másnap azután tovább. Ujabb bolondító viadalok. A bívaly részéről újabb felséges kísérletek a gyilkosságra, a lovas részéről eszeveszett, fejet-nyakat kockáztató

vágatás, amely pár mértfölddel megint csak közelebb visz a célhoz. Ekkor elszakad a lasszó, a bika a maga útjára indulhat s nyult, de nyugodt vágatással lódul hazafelé. A lovas pedig kénytelen utána fordulni megint s a nyomában lenni napokon keresztül, mignem megtöri újra a varázsgyűrűt, amelyet az erő és a gyorsaság von a bika köré és megint a pályvájára keríti. S azután akkor vissza kell nyerni az elveszett utat. Azután pedig tovább! Az élelem kezd már szűkké válni, gyakran nincs ivóvíz, éjjel pedig fagy. És a ló ereje is a végét járja, pedig azt hihette volna az ember, hogy a monszun az ördögök halhatatlan lován ül, amelyik tüzet fuj a száján és szikrát ugat a csuklóiból... és azután végre mégis csak eljön a nap, amelyen meglátja az állomás épületét! Ugy érzi, mintha évszázadok multak volna el, amióta elindult, hogy megkezdje a vadászatot. És így van, mert ez alatt az idő alatt megtette mindazt az utat, amelyre az ember az állattal és a természettel való diadalmas harcában visszatekinthet!

De a bölénybika is meglátta az állomást! És arra azután azt mondta, hogy: *stop!* Egy lépést sem tovább... köszöni alássan. A monszun egy egész napig kinlódott vele, de a bölény nem engedte sem csalogatni, sem hajszozni magát. Erre azután a svéd kipányváztta, egy utolsó, teutondühü vágatással körülnyargalta és oly tökéletesen belefonta a szíjába, hogy a bölény leesett a lábáról és nem birt mozdulni a helyéből. És akkor azután el kocsíért és emberekért, hogy segítsenek.

Ott, ahol a bölény feküdt, emelődarut kellett építeniök, hogy a megkötözött állatóriást ráemelhessék a gerendákból összerótt kocsira.

És amikor késő este megérkeztek a bikával az állomásra, hogy onnan majd a vonat vigye tovább, az épületből kilépett egy ember, a kezében bádogtükrös lámpással, hogy megnézze a bölényt. És abban a pillanatban, amikor a fény az állatnak a szemébe esett, ez irtózat, a görcs vonaglásához hasonló izomerőltetéssel feszítette meg minden tagját, széttépte a szíjjazatát és — holtan esett össze.

Nem különös dolog volt ez?

Hanem ekkor azután a svéd elnevette magát. Először volt, hogy akárki is nevetni látta. Nem illett neki a nevetés. És azután valahányszor később elmondta a történetet, amely az ő szájából nagyon röviden hangzott, — *I got him and then he died* — nagyokat nevette és a tagjait olyas valami állta el, mint az öreg ember reszketése. Gotlandot soha viszont nem látta.

Csak egy van, ami rosszabb az igazságtalanságnál, és ez az igazság kard nélkül a kezében. Ha a jog nem egyszersmind hatalom is, akkor rossz.

*

A férfiak mind szörnyetegek. Nem lehet velük egyebet kezdeni, mint jól táplálni a nyomorultakat. Egy ügyes szakács csodákat művel.

*

Tanácsot adni mindig bolondság, de jó tanácsot adni, — ez egyszerűen fatális.

*

Mindnyájan azzal töltjük napjainkat, hogy keressük az élet titkát. Nos, az élet titka a művészetben rejlik.

*

Az igazi tökéletesség nem abban rejlik, ami van az embernek, hanem abban, ami ő maga.

INNEN-ONNAN.

2. **A Henrik herceg-versenyut.** Hát megillusztráljuk azt a kedves tündérmesét, amelynek Hamupipőke=Budapest volt a hősnője. minap, amikor fényes kísérettel, üveges hintón ellátogatott hozzá a mesebeli herceg. A mesebeli herceg tudvalevőleg a valóságban is igen-igen nagy ur: a német császár öccse, és hogy mégis inkább a mesék királyfiát láttuk benne, nem az örök illúzióra vágyásunk az oka, hanem inkább az, hogy királyi urat, aki nem politikából, nem kényszerűségből rándul el ide, képzelni se tudunk, hacsak a mesékben nem... De eljött és kedves emlékét hagyta itt nálunk, cserébe azért a kedves emlékért, amelyet tőlünk vitt el s amelyről szívesen beszél. Egy jó barátot szereztünk, aki, mint a német lapokból látjuk, Bécsben is, Berlinben is, az elragadtatás meleg szavaival beszél a dunaparti Hamupipőke-városról. Tudjuk, hogy a herceg és az équipe-je a német ipar propagálásáért tette nagyszabású körutját, de annál nagyobb az örömünk, hogy ami az ipar jegyében indult, az őszinte barátság csillaga alatt végződött. Budapest, amely a nagy alkalomra ünneplőt öltött és zászlódiszt, okos diszkrécióval tultette magát a versenyut indusztriális jellegén és úgy viselkedett, mint a szemérmes leányzó, aki nem tudja, hogy háztűznézőben járnak nála... Aki tehette, kiment az érkezők elé, hogy már a fogadtatás is minél szívesebb legyen. A fogadtatás és az előkészületeinek momentumait rögzítik meg képeink. József főherceget és a többi boldog automobiltulajdonost, férfiakat és előkelő szép asszonyokat, akik az érkezők elé kirobogtak a megyeri csárdához... Aztán következtek a várakozás perczei, idegességgel teli perczek, amíg aztán végül feltűnt az első kocs, és az elsőnek érkezése után a többi is rendre, meg a Henrik herceggé, és szeretettel, és örömmel köszönthettük messziről jött vendégeinket. A kiválóan sikerült felvételek, amelyeket Kallós Oszkár fényképész ur szívességének köszönhetünk, ezeket a perczeket és apró epizódjait érzékíti meg, tartós emlékéül annak a másfél napnak, amikor a mi szegény, kőcsoz, gyönyörű Budapestünk a világ érdeklődésének középebe jutott. Azóta véget ért a versenyut, befejeződött minden, Hamupipőke visszautult a kuczkójába és most félig hunyt szemmel próbálja maga elé varázsolni, ami a mult héten olyan szép volt, kedves és szívet bizsergető...

2. **Elveszett Paradicsom.** A nyomoruságos, szegény, de igazhívó ozmanli most megint szegényebb lesz egy illúzióval, pedig nagy kincs ez mindenütt, és különösen ott, ahol az embernek ugyszólván egyebe sincs. Eddig szegény ozmanlinak az volt a vigasztalása, hogy mégis csak különb ő a hitvány gyaurnál, a komisz rájánál, a toprongyos romulinál, mert azok számára sohasem nyílik meg a Mohamed Paradicsoma, de sőt még csak az a földi Éden se, amelynek katonáskodás a neve, s ahol az embernek éles kardot adnak, fényes puskát, csillogó tórt, hogy gyilkolhasson, amikor kedve tartja. Eddig így volt, de most az Éden megnyílik a hitetlenek számára is: a török parlament javában tárgyalja azt a tervet, hogy a birodalom nem, mohamedán lakosságára is kiterjeszse a katonakötelezettséget. Több ez, mint egy Paradicsomnak elvesztése, és ha Törökország nem kényeztette volna el nagy események dolgában a világot, ma megdöbbenve vennők észre ennek a legújabb reformnak rendkívüli fontosságát. Itt véres, elhatározó, nagy tragédia készül; úgy lehet, Törökország a halálos ítéletét írja alá, amikor az ország keresztény lakosait is kioktatja a katonáskodásra, a fegyverrel bánásra, s teremti, belső ellenségeiből, egy képzett hadsereget, amelynek talán első dolga lesz a gyűlölt törökök ellen fordítani a puskákat. Bár az is lehet, hogy nem így lesz, és az egyenlőség kiterjesztésével az ozmán birodalom csakugyan megmenti

magát. Mindenesetre érezni kell a percz végtelen fontosságát, és azt, hogy Törökország most hősi dologra szánta rá magát. Valami olyanfélére, mint az oryos, aki szérumát önmagán próbálja ki, de előbb az ereibe beoltja a gyilkos virust, amelynek az a szérum az ellenszere lesz — talán...

2. **A Föld.** Nem, a lövőpetrii gyilkosság borzalmait, nem enyhíti, nem mentheti semmi sem. Megtörtént, ami tegnapelőtt is még lehetetlennek, vagy legalább is valószínűtlennek tetszett, akadt egy ember, legalább félig-intelligens, vagyonos, és — zsidó, aki megölte a feleségét. Megölte páratlan kegyetlenséggel, úgy, hogy szinte beleerőszakolta az asszony szájába a mérget, aztán pedig alibit igazolni egyenesen istenhez ment, templomba ment. Ki gondolná, talán maga az isten se, hogy aki a többiek között ott hajbókol, a mellét veri, őt perczczel ezelőtt embert ölt, a hitestársát. És mégis így volt, a körülmények kétségtelenné teszik, hogy Roth Albert meggyilkolta az ő szép, fiatal asszonyát. Kapzsiságból ölte meg, mert szüksége volt a felesége vagyonára. Rémes az eset, megrendítő, és talán nem foglalkoznánk vele, ha minden megdöbbenésünkön át is nem éreznők most egyszeriben Zolának rettenetes igazát, amikor a Földről panaszkodik, a Földről, amely aljassá teszi az embert. Ez a lövőpetrii rémdráma mennyire igazolja Zolát, aki az ő apostoli konokságával megmaradt amellett, hogy a Föld az korrumpál, mert a Föld keményszívű és fukar és magához asszimilálja, és kegyetlenné és fukarrá teszi azokat, akik belőle akarnak élni. Azok számára, akik megrendülve látják a feleséggyilkos zsidót, maradjon meg vigasztalásnak, hogy ez a Roth, ha hivatalnok, talán sikkaszt; ha kereskedő, talán felgyújtja előre bebiztosított boltját; ha ügyvéd, kirabolja klienseit; ha orvos, talán halottainak ujjáról lopja le a gyűrűt; — de hitvesgyilkossá nem lett volna soha, ha nem a Föld beszél rá, a Föld, amely kérgessé tette a szívét.

2. **A göppingeni fák.** A rossz fáról azt tartja a krisztusi példázat, hogy kivágják és tüzre vetik. De hajh, amióta a Megváltó idelelni járt, valami mégis csak változott a Földön, ha más se, legalább a rossz fának sorsa. A rossz fát ma is kivágják ugyan, de nem vetik már tüzre, hanem ellenkezőleg: feldolgozzák, apró forgácsokra váltják, és a szilánkjait aztán áruba bocsátják, még pedig jó áron. Hogy így van, német példa bizonyítja, nevezetesen azé a gonosz körtefáé, amely Göppingen közelében olyan rosszakaróan hasította fel a *Zeppelin* II. fecskeszárnyát. A gonosz fát még a katasztrófát követő másnap megvette egy stuttgarti esztergályos, de nem ám azért, hogy autodafét rendezzen vele, hanem ellenkezőleg: kis dobozokat, golyóbisokát, plaketteket csinált a fából és beléjük égette: Emlék, 1909 május 31. No és a kis emléktárgyak borzasztóan kapósak lettek, a gonosz fa csak úgy vonzotta ma is az emberiséget, mint valaha régen Ádám apánk idejében. De még ez nem minden, folytatása is van a dolognak, és ebből a folytatásból kitudódik, hogy az egy rossz fa miatt mint kellett elpusztulniat a öbbi göppingeni fának is, pedig azoknak más büne se volt, csak az, hogy amikor az esti szél megrengette lombjaikat, csendesen, rejtelmes nyelvükön szóba álltak a gonosz fával. Néha beszélgettek vele, hogyne, hiszen ott éltek a közelében, és együtt nőttek fel... S ezért a közelségükért kellett lakolniok, mert amikor a gonosz fából készült emléktárgyak már mind bevőre találtak, és még mindig nagy volt irántuk a kereslet: az esztergályos kapta magát, s kivágatta a többi fát is. Az ártatlanokat. Most azoknak vére hull az eszterga padjára. Mi pedig tanuljuk meg az esetből, hogy a rossz társaságot mindig kerülni kell, s hogy az igazságszolgáltatásunk bizony ma sem különb, mint a közép-

korban volt, amikor egy családtag bűncért néha az egész családot, a család minden közel és messze álló ismerősét hurcolták vérpadra. Akárcsak ma a göppingeni-fákat.

* * *

24 Messenger boy. Szegény, szegény hordárok! Mult héten tulságos lehetett az örömük, hogy végre a házak fölépcsőjén járhatnak, talán azért is sujt le most rájuk olyan hirtelen haraggal a nemezis. Olyan hír jön, amely alapjukban renditheti meg a szegény vörös-sipkásokat. Az új csapást nem Edison méri rájuk, hanem — mint tetszett olvasni — az a boroszlói vállalkozó, aki ajánlatot tett a fővárosnak, hogy Budapest területén meghonosítja a messenger boy intézményét. A vállalkozó nem az utcán, hanem egy nagy üzlet felállításával tervezi ezt az intézményt, úgy hogy megfelelő személyzet állana a közönség rendelkezésére a posta és az üzenetek közvetítésére. Ami bár némi ujtás volna, de technikai jellegű csupán és nem lényegbe vágó. A lényeg az, hogy a messenger boy intézménye régebbi nálunk, mint bárhol egyebütt, mert hiszen a mi messengereink már régen ősz szakállu hordárokká fakultak, amire Angliában, és az angol mintát utánzó Germániában egyáltalán megbarátkoztak az intézménnyel. Sőt annyi nálunk a messenger boy, hogy Bécsbe szállítunk belőlük; Bécsben minden második hordár magyar. És amikor ekkora kivitelünk van, akkor jönnek nekünk az indítvánnyal? Parndon, de hogy a saját messengereinket idézzük, aki már nem boy ugyan, de igen-igen old-hordár, a boroszlói ajánlatra csak czzel a régi fordulattal felelhetünk:

— Scho' gestern!

* * *

~ A faluban a legárvább. A liga elé, amely szegény és elhagyott gyermekeket szed össze az utcán, egy kilencztesztendő kis leányt hoznak. A ruhája szutykos szegénynek, a haja kócos, a képe maszatos, a kis lány egész egyénisége csak egy sir egy kis jótékony fürdőviz után. A jószívű bácsik kikérdezik, mielőtt felvennék a menedékhelyre. Hogy mi a neve, hol lakik, mennyi idős, mi a papája. A kis lány minden kérdésre szépen, okosan megfelel. Azután valaki azt kérdezi tőle:

— Talán nincsen neked édesanyád, kicsikém? — A kicsike vonakodik a felelettel.

— Hát talán napszámba jár, hogy nem viselheti a gondodat?

A kis lányt szemmeláthatóan kellemetlenül érinti a dolog. — Talán beteg a mamád? — faggatják tovább.

A kis lány csökönyösen rázza a fejét és nem felel. A bácsik annál kíváncsiabbak. És mindenféle találgatásokba bocsájt-koznak az ismeretlen mamát illetőleg. Hogy talán mosni jár — a más gyermekeire. Vagy — uram bocsá! — talán titkolja a kis lány előtt is, hogy hova jár. Mit lehet tudni? ... Ezek a pesti mamák. A kis lány pedig csak egyre sir tovább és folyton rázza a fejét. Végre azután megszólal:

— Hát... hát bevallom, az én mamuskám nem törődik velem, pedig jó asszony. Csak hogy nagyon el van foglalva. Tetszik tudni, éjjel-nappal tanul. Legközelebb lesz a doktorátusa — esztétikából.

* * *

24 A belgrádi statisztika. A mi városunk közigazgatása mindig büszke rá, ha valahonnan külföldről megkeresik és felvilágosítást kérnek tőle egyik-másik mintaszerű intézménye felől. Ezt a kis büszkeséget most legutóbb Belgrád szerezte meg nekünk, amennyiben statisztikai hiva-

talunk iránt érdeklődött. Hízelgő a mi fővárosunkra ez az érdeklődés, de hízelgő egyben Belgrádra is, mert azt jelenti, hogy a szerb metropolis szintén gondolkodik rajta, nem volna-e jó statisztikai hivatalt berendezni. Az embert leveszi lábáról ez a hír, és kíváncsian töpreng rajta, mit fog számon tartani a belgrádi intézet? A trónörökös pókokat? Vagy az inasokat, akiket a királyi hercegek egy jól irányzott hasbarugással pusztítottak el, hogy ősi hit szerint szolgálóik legyenek a más-világon? Avagy netán a szerb sajtóirodai czáfolatokról akar-nak statisztikát vezetni? Sőt az se lehet érdektelen kimutatás, hogy lőpor helyett fűrészport szállítani mennyire lukratív foglalkozás? Még nem bizonyos ugyan, mit fog számon tartani az új hivatal, de akárhogyan legyen is, kíváncsian várjuk az eredményt, és belső meggyőződésünk, hogy a statisztikai tudománynak a szerbek merőben új horizontokkal, új szempontokkal, új adatokkal fogják gazdagítani.

* * *

~ Shakleton hadnagy. Shakleton hadnagy angol hadnagy, tehát természetes, hogy a brit imperiálizmus lobogóját lengeti. Viszi a nagy, végemérhetetlen angol kultúra erejét, véren és jégen át, éjszakákon, vizeken és fagyokon keresztül az embervidék legszélső rónájáig. Sőt tovább is, oda is, ahol már az ember rég elfogyott, a törpefenyő is elenyészett és a vén zuzmó dideregve húzódik meg a hóban. Egész a déli pólusig elmegy Shakleton hadnagy, lihegve a megismerés szomjúságától és égve a nagy brit gondolattól. S leszurja a zászlaját ember sohanemlátta, madár sohanemjárta vidékekre s a szél büszkén lengeti a zászló szövetét: egy eljövendő kultúra dicsőségének jelképét. S az újságolvasó duzzadó gyönyörűséggel olvassa a hírt. Azután arra gondol: Vajjon mit csinálna ez a hadnagy, ha történetesen Jászkarajenőn szolgálna a Rosztopcsin hercegről elnevezett huszárezredben. Nos, Shakleton hadnagy akkor is beiratná nevét a világkrónikába, de kávéházi lövöldözésekkel, toronybalovagolással, fákon való pezgőzéssel és izraelita rövidárkukereskedők vérének a lecsapolásával kapcsolatban. Akkor Shakleton hadnagy kaszírnök, pinczerek és cigányok kíséretében indulna expedíciókra, fürdőkádból és ádámkosztümben adatna éjjeli zenét a polgármester lányának és hogy tisztában lássa őt az imádott lény, felgyújtatná a szalmatetőket, s befejezván az expedíciót, megsürgöngyözé az ezredesnek: »Déli sarkot az éjszaka sikerrel felgyújtottam. Shakleton«.

* * *

~ Az új parókia. Az újsághírek közt gyakorta esdekel a nemes emberbarátok fillérjeiért a kilenczvenéves vak matróna, ki valaha jobb napokat is látott, a tudóvészes anyja, kinek férjét leütötte a hajókötel, de öt gyermekét nem, mind éhes és meztelen, és a nyomorék, kinek falábakra kéne a garas. E héten pedig egy üde, harangzenéjü hangocska csendült bele a budapesti csatornanyomor megszokott sirámaiba. Egy újszülött kis vidéki kálvinista parókia naiv panaszkodása. Hogy messzi, havas ormok és piszkos vén pópák között, hol még a kecskepásztorok dudája is oláhu nyekeg, összeverődött egy sereg szegény, puritán kálvinista és hűséges magyar, akiknek szomorúság, ha a Pap Gergő Jánoska fiát Popescu Juonnak írja be a pópa, az Illésék Böskéjét meg Ilcs Lizavétának. És szomorúság, hogy az asszonyaik még nagypénteken sem sirhatják ki magukat magyarul zengő zsoltárok szaván, és nekik sincs módjuk, hogy dagadó szívük és bő torkuk hangjait csak egyszer is kedvükre az égnek ereszték, zugván: »Erős várunk nekünk az Isten!« És összetákolgatták az ő kis magyar egyházi szervezetüket, gyermek módjára, ki homokból várat rak, és koldus módjára, ki kövön vet ágyat. Van már templom, de átjár rajta a szél, az ablaka csorba, kilincse törött, a pad-

malya csupa penész; van paplak is, de az eső becsurog rajt, a mestergerenda lóg, a pádimentom merő egy lyuk, buczka, gödör; a paplakhoz kecskeöl is volna, de se kecske, se széna benne, a galambok duczában denevér lakik, a tyukólban patkány; lelkészük is vagyon, hős, türelmes, fiatal rajongó, ki ifjúságát az ő szegénységükbe temetni kész, de hajh; nem tudnak adni a kemenczéjébe kenyeret, az ágyába vánkost, az estéjébe egy faggyugyertyát és kezébe egy rongyos bibliát se! Igyen tárja fel szíve sebeit a kis parókia, ujságbetűkben és ártatlanul és együgyűn hiszik, hogy most már majd hull a pénz, folyik a méz, robognak hozzájuk a kecskenyáják, futnak a pallérok és siet az áldás; és nem tudják szegények, hogy a katolikus pénz nem jön majd, mert hithű, a kálvinista pénz nem jön, mert büszke, az állami pénz nagyon kell sok minden másra, arra is inkább, hogy egy hajdani német vándorszínésznek kőkastélyt építtessen a pesti városerdőben, azért, hogy október végén kvártélyt találjon a molnár és gyermeke, — és ha csak egy pár zsidó krajczárka nem jön, nem lesznek csitri Böskék és fúrge Jancsikák és nem lesznek falak, miket megrázzon magyar harsogással az ének: »Erős várunk nekünk az Isten!«

* * *

△ A segédek. Ujságíróknak, szerkesztőknek nem meglepő, a laikus közönségnek azonban némiképpen furcsán fest, hogy az igazság megírása olykor a legbántóbb igazságtalanság. S az ujságíró minél igazságosabb, olykor annál kevésbé kerülheti el, hogy ebbe a bajba essék. Ahogy mivelünk is megessett két héttel ezelőtt, amikor aranyigazságokat írtunk meg a párbajsegédekről s ezzel véres igazságtalanságot követtünk el éppen az ellen a két segéd ellen, akiknek esete az írásunk indító-okául szolgált. Nem mentetjük magunkat, hiszen a szándék hiányzott s a tévedés nagyon érthető. Érthető, ha az ember az ujsághirt olvassa, mely bennünket is informált, a bírói ítéletet, melyet az indokolás tett volna érthetővé, de éppen az indokolást nem ismertük. S végül nem ismertük az illető uriembereket, akikről most meggyőződünk, hogy a baj megessett ugyan velük, de mindennek egyébként tekinthetők, csak párbajstenkerekek nem. Mikor az író vagy szerkesztő ilyet lát, hát mélyen sajnálja a bántalmat, amivel éppen azokat illette, akikről azt kellett volna mondania: hát ilyen az élet, de ők nem ilyenek.

SZINHÁZ.

Egyveleg.

— június 18.

1. *Főpróbák.* Kezdetben vala a sötétség. A teljes sötétség. Az ember bebotorkált reggel tíz órakor az utcáról a színházba és néhány vasajton meg tüzoltón keresztül bebukott a nézőtérre. Hideg feketeség és néhány jól táplált, zömök kritikus-fej villan ki belőle. Odafenn a színen játszanak, reggel tizkor már diszmagyarban, vagy tüllszoknyában, de mindenesetre lengő körszakállal játszanak. Milyen furcsa, gondolta az ember az első perczben, hogy reggel tizkor már ilyen frissen ropják a tánczot az emberek, afelett való örömeikben, hogy »itt van ő, a kettős könyvelő«. Vagy ahogy megállapodott koru emberek délelőtt tizenegykor érzelmesen zokogjanak egymás keblére bozulva, szolván: »Isten veled, Cziczelle, engem másfelé vezérel kárhuzatos utam«. Mire őnagysága: »Agyó, vicomte, az Ég vezérelje önt!« (El a bal fenéken.) Mondom, egy kissé groteszk mulatság volt ez, fenn muzikaszó és könyek,

lent pedig az egészséges jó magyar kritika, amely csendesen és édesen szundikál, vagy hitközségi ügyeket tárgyal. A szigorú, a vasszigorúságú, az ötven- és hatvanéves Sarceyk aranykora volt ez. A kritikusok, akik éjszaka megölték Dumas fiát és Somorjay Arturt, itt Sötétség édesanyánk keblén izraelita adomákat mondtak el egymásnak, vagy pörkölt mandolát szopogattak és szunyókáltak. A Catók kora volt ez. A rettenthetetlen Catóké. Ekkor azt mondták a színházigazgatók: Kiveszszük a kezükből a kést. Ez mégsem járja, hogy ezek az öreg urak ennyire vérengzenek — és lefogatták a kritikusok kezeit. Még pedig külön erre a célra berendelt művésznövendékekkel fogatták le a kezeket. Talán felesleges mondani is, hogy nőneműekkel. És az öreg urak legridegebb szövetkezeti álmukból az édes és gömbölyű valóságra ébredtek. Rendszerint két valóságra is, az egyik jobbról ült, a másik balról. Milyen jó volt az, azt álmodni, hogy az ember először Sokrates, azután összevesz a feleségével, azután zongorapedállá válik, majd vajaskenyérré és most — zsupsz! — leesik a harmadik emeletről. Oh, egeknek ura, mi lesz itt? Semmi sem lett. Az ember felébredt és örömmel tapasztalta, hogy nem a vajas felére esett. És minden tekintetben puhára esett. Ez is gyönyörű, szép idő volt, de ez már a Katók kora volt. Az aranyos, a gömbölyű, az édes kis Katóké. De, irgalmas Isten, hova lettek a nagy kések?

A színházigazgatók pedig így szóltak: Ha már elvettük tőle a nagy kést, vegyük el a kis késit is neki. Legyen tehát világosság. És lőn világosság. Teljes kivilágítás; és sok, sok nő. Színésznő, öltöztetőnő, manikűröző nő, fodrásznő, fő-nő és al-nő, még a kellékest is felöltöztették grenadine-ruhácskába és muczuskámnak szolitották, hogy a kritika puhítására sorompóba lépjenek. A főpróbák pedig valóban nem a próba lőn a fő. A főpróbák kezdtek olyanok lenni, mint a vernissage-ok, amelyeken minden fontosabb a képeknél. Kalapfőpróbák lettek és pletykázási főpróbák. És a színészek odafenn a színpadon egyszerre elkezdtek improvizálni. Mindenfelét, ami csak jól esett nekik. Ki törődött ekkor már velük? Még máig is kedvükre mulathatnának, hogyha egyszer egyikük a fejébe nem veszi, hogy ő most direkte egy viccet fog csinálni, egy ugynevezett jó viccet, amelyen a kritikusok boszankodni fognak, a kollégák pedig tapsolni.

És ekkor a kritikusok másodszor is felébredtek, a legédesebb és legangyalosabb álomból és — ah! — keserű volt ez a felébredés. Eszükbe jutott a kés. Eszükbe jutott ártatlanságuk kora. Eszükbe jutottak a régi, puritán főpróbák, amelyeken ugyan a színészek szintén merészen letérték a szerepük országutjáról, de legalább nem kellett észrevenni, mert aludni lehetett. És ekkor a kritikusok rájöttek, hogy jobb, ha az ember csak az írásokban dühös tigris, a magánéletben azonban csendesen bóbiskol, és hogy nem jó öreg embereknek nagyon sokszor megfiatalodni. És így szóltak az igazgatókhoz: Adjátok nekünk vissza a mi régi főpróbáinkat! A mi régi erélyünket! A mi ártatlanságunkat! És mondták az igazgatók (fejvakarva): Haj, haj!

*

2. *Kispróbák.* Anyja mosónő volt, apját pedig leütötte a kapupénz. És ő most tizenhatsz esztendő, volt már szobalány, ujság-expeditor, mozgófénykép-pénztárosnő, levelezett az apróhirdetéseken és kicsi hijja, hogy egy nagyszabású tánczos-konzorcziom el nem vitte Lolla Marison néven repülő kanászleánynak Bulgáriába. Ő azonban e honi rögnön óhajtja megindítani művészpályájának görbe vonalát és most ott áll Délibáb Fifi néven a rettenetes Ditrói Mór és társai előtt a színészfelvételi próbán. A tekintete azt mondja: Én csak egy gyenge és kezdő nő vagyok, de adjatok nekem egy kis zugot, egy csöpp kis zugot Szerencsen, vagy Pusztapón és én megnyerem az egész közös

Művészet.

Magyar csapáson.

hadsereget a magyar művészetnek. A ruhája azt mondja: Ne kérdezd tőlem, mi voltam azelőtt. Voltam-e urnők juponja vagy kaczer függöny kávéházi ablakon. Csak azt nézd, hogy tehetségek duzzadnak mögöttem. A bizonyítványai ezt mondják: »Két elemi a Kartács-utczában.« »Himlő ellen újraoltatott.« »Szolgálatából egészségesen elbocsájtatott.« Az ajkai ezt mondják: Simon zsidóéknál minden esztendőben... Bocsássanak meg, uraim, hogy ezt a költeményt nem tudom elszavazni... De talán danolhatnék valami opera-kanálét Fráter Lórándtól... Tanai jószágos mosolylyal ezt mondja: Köszönjük, kisasszony! De mondja csak, ön mindig ennyi helyesírási hibával beszél? A kisasszony azt mondja: Nem kérem, ez attól van, mert most a fogaimat trombálják! Ditrói papa pedig ezt mondja: Sose trombáltassa, kisasszony. Ön nem való színésznek. Nézze, nem volna jobb, ha maga tovább is a szolgálati pályán működne?

És kapacitálni kezdik, könyörögnék neki, hogy maradjon tovább is a tisztos polgári életben. Hogy milyen jó lesz, ha majd szépen megsegíti az istenke és lesz kézilány, szakácsnő, ha jól megy sora, lehet még szoptató is és majd jöjjön el aztán. Hátha megizmosodik akkorára...

A vége pedig az, hogy mégis felveszik és mi írjuk róla a cikket, hogy mekkora a színészproletáriátus és mennyi a varieté, a zengeráj, a lebuja és a művészet nevében való szédülés és egzisztenciák pusztulnak bele s jóra való társulatok zülleben el azon a szomorú tényen, hogy van itt egy testület, amely arra való volna, hogy ne hódítsa el a mi szobalányainkat a színészet számára s védje meg a benlevőket a kívülről jövők és oda be nem való ellen. Mert ennek a színészegyesületi bizottságnak is vagy az a kötelessége, hogy becsalogassa az embereket a színészet-hez, vagy az, hogy távoltartsa őket. De akár így, akár úgy van a dolog, mindenképpen rosszul végzik a dolgukat s feleslegesek.

*

3. Színművészeti kiállítás. Emberek, veszekedések, tülekedések és leszólások után jól esik: a deszkákhoz visszatérni. A színpadhoz, amelyben valóban több őszinteség és több élet van, mint azokban, akik rajta nyüzsgőnek. Jól esik arra gondolni, hogy az Iparművészeti Társulat az ősszel színházat csinál színészek nélkül s mindent bemutat a színház világából, a nagyszerű technikai fejlődést, a diszitő-művészetet, az illúziók hatalmát, a kosztümök ragyogását, a színpadok konstrukcióját, mindent, mindent és sehol sem lesz egy élő ember, tehát művészet lesz benne és erkölcsös lesz. Hideg világ lesz a husz érzékisége nélkül? Régi babona. El lehet képzelni a rendező-művészet mai zsenialitása mellett — sőt láttunk is már — gipszből faragott és viaszabakkal benépesített színpadokat, melyek egyszerre Shakespeare és Wagner lelkét remegtették meg a néző előtt. Láttunk rajzokat: piros, kék, lila és zöld színfoltokat s ezekben benne volt Maeterlinck törékenysége és a Kisértetek fullasztó családi levegője, néhány vonalban egy megvalósulandó, egységbe olvadó, mozgó és összeshövő világ embriója. Szép és hihetőleg becses lesz ez a kiállítás, mert valószínűleg a színpad régi, áhitatos, egyházi eredetűre fogja figyelmeztetni a nézőt, arra a korra, amelyben csak a tiszta hangulatok, deczens és áttisztított mozgások művészete volt a mimus munkája és amelyhez csak sok erkölcselenség tisztítóüzén keresztül fog valaha ismét visszatérni.

Baburin.

A Szent István tornyánál is magasabb az élvezet, mit az az étel nyújt, amely a Kálmán-féle szab. Bibor-paprikával van főzve. Árjegyzékét ingyen küld Kálmán József paprika-nagykereskedő, Szeged, Dugonics-tér 19.

A kultuszminisztérium a sárospataki állami tanítóképző-intézet építési terveire pályázatot tűzött ki. A széplelkű és tudós bürokrata, megemlékezvén ama dicsőséges emlékről, mely Sárospatakot és Rákóczit egybefűzi, úgy vélték, hogy »Rákóczi városában« az emelendő intézet tervétől okvetlenül Rákóczi-korabeli architektúrát kell kívánniok s ennek a — mint ők nevezik — »szempontnak« kifejezést is adtak a pályázati hirdetésben. Az eredmény — a beérkezett és jutalmazott tervek — a Magyar Mérnök-és Építész-Egyletben láthatók, s ékesszólóan hirdetik, hogy a Hauszmann—Nagy Virgil-féle megyei temetői klík még viruló egészségben dominálja a magyar architektúrát.

A dologra nem is lenne érdemes több szót vesztegetni, ha e pályázat rejtelmek nem lennének olyan ijesztően szimpomatikus jellegűek. Művészeti politikánk ugyanis — hogy a széplelkű és tudós bürokrata kedvenc kifejezésével éljünk — most »magyar csapáson« halad, ami annyit jelent, hogy a »nemzeti« művészetet, a »nemzeti« stílust kultiválja. Valószínűleg ennek a nemzeti iránynak nagyobb dicsőségére történt tehát, hogy egy Lechner Ödön, a magyar formanyelvnek ma egyetlen művésze és harmincz év óta lángeszű uttörője, harmadik helyet kapott ott, ahol fiatal, de tehetségtelen kezdők, a sablón-formanyelvnek mesteremberei és ügyes építő-üzletemberek első és második helyre érdemesítették. Simán és könnyen persze nem ment a dolog, de a jóakarát sokat pótolhat, s apró, átlátszó furfangokkal: a kötött marsrutával, kötött budgettel és rövid terminussal mégis csak el lehetett érni, hogy az kapja meg a kivittelt, akinek a »nemzeti« művészeti politika vezérei már a pályázat előtt odaitélték.

Am ez is mellékes szempont és sokkal kicsinyesebb, semhogy érdemes volna beszélni róla. Nem is ez a nevezetes, hanem az a szélhámosság, amivel az urak odafent esetrelétre azt nevezik ki nemzeti stílusnak, amit éppen meg akarnak jutalmazni. Ebben az esetben a Rákóczi-korabeli architektúrát. Motiválni mindent lehet, kieszték tehát, hogy itt csak »rekonstruálásról« van szó, mert az építés gerincze egy Rákóczi-korabeli épület, amit a tervezőnek fel kell használnia. Az épületet ugyan joga van átalakítani s a tanítóképző-intézet új részei jelentékenyen nagyobbak ugyan, mint a rekonstruálandó régi épülettömb, de mivel Sárospatakon már van egy Rákóczi-vár, az új épület azzal »összhangzásba hozandó«.

Nem beszélünk most arról, mennyire abszurd és nevetséges ez a feltétel; mennyire más célokat szolgál az iskola, mint egy várkastély; micsoda anakronizmus az eleven életet szolgáló épület céljaira lelketlenül lekopiroztatni egy halott stílust; hogy az épületnek ki kell fejeznie rendeltetését, ami ilyen »rekonstrukció« mellett már eleve kizárt dolog, — csak azt az egyet vagyunk bátrak kérdezni: miért kellett éppen barokknak lennie a Rákóczi-korabeli architektúrának? A felsőmagyarországi Rákóczi-korabeli épületeket tudvalevőleg lengyel művészek építették s a Rákóczi-korabeli architektúra renaissance-művészet. Rákóczi korának művészete nem barokk; az ő fellépése idején ezek az épületek már álltak legnagyobb részben, Rákóczi legfeljebb kosztümjeiben alkalmazkodott XIV. Lajos stílusához. A Rákóczi kora különben is két századon keresztül húzódik, vagy legalább is bátran felosztható két századra, — miért kötelező tehát éppen a barokk? Megmondjuk. Mert a hivatalos építő és restauráló urak csak a barokkhoz konyítanak, annak kliséit forgatják szolgalmód: s ezt a lelketlen másolást keresztelik el nemzeti formanyelvnek. A magyar — vagy lengyel — renaissance-t azonban ezek

sohase tudnák restaurálni. Pedig éppen ezekben vannak elrejtve a mi formakincsünk elemei, mert ezeket magyar kőművesek építették s beléjük vitték azokat a magyar szépművészeti elemeket, melyek magyar származásuknál fogva akaratlanul is átmentek a vérükbe. Erre a térre azonban már nem mertek az urak kimerészkedni, mert ez a Lechner területe, aki a renaissance restaurálását évekig tanulmányozta Párisban, aki elsőül ismerte fel és dolgoztatta fel a magyar népművészeti elemeket architektúrában, hozzáadva e primitív anyaghoz a maga nagyszabású művészi intellektusának egész egyéni kincsesházát. Nem mertek erre a térre kimerészkedni, pedig ha nem csak ürügy, de komoly cél lett volna a Rákóczi-korabeli architektúra, ezt kell vala a pályázatban követelniök, hiszen a Rákóczi-korra nem az ő patron-bárokjuk karakterisztikus, hanem azok a lőcsei és eperjesi házak, melyek hemzsegnek a magyar motívumoktól.

De hiszen nem is a magyar formanyelv kell nekik, hanem csak a kenyér, az üzlet, amivel a kinevezett »magyar« művészek zsebeit megtömhessék! Volt idő, mikor nem azt csinálta Lechner, amire most a pályázati »szempontokkal« szorították, hanem azt, ami az ő lelkéből és művészi meggyőződéséből sarjadzott. Akkor »zsidó stílusnak« gunyolták stiltörökvését (ha már őt magát zsidónak nem bélyegezhették!) s előljártak a csufolódásban azok, akik a tulipános ládákából és szürdalmányokból akartak magyar stílust fabrikálni; akik annyit sem tudtak, hogy egy stílus csak az architektúrán — és nem a piktúrán vagy az iparművészen — keresztül fejleszthető; akik kinévelték, hogy stílust »csinálni« szánalmas naivság. Akkor Lechner szóval, tollal kifejtette a magyar stílus elméletét, felnevelt erre a speciális formanyelvre egy egész generációt s nemcsak a rajztáblán, de Budapest utcáin is megmutatta, hogy igenis van a magyarnak is formanyelve. Most egyszerre fölfedezik, hogy de igenis van magyar stílus, ám ez a Rákóczi-kor barokk-másolása. De csak a másolás! — Isten ments, hogy a művész a maga individuális érzését is belevigye, ahogy Lechner teszi; Isten ments, hogy belevigye a modernséget, ahogy Lechner a gótikába és a románba is beleviszi, hogyha kell. Nekik az a »szempontjuk«, hogy a művész »magyar csapáson« haladjon: másoljon lelketlenül.

Járnak ezen a »magyar csapáson« mások is, azok is a magyar stílust keresik — állami szubvenzióval. Azok Axén-Gallén Kalélában találták meg a finn-ugor-magyar formanyelvet. Igaz, hogy ez a stíl tiszta germán, szinte »norddeutsch« stílus, hiszen a finnek skandináv művészetet csinálnak, a skandináv pedig germán elem, — de mit tesz ez? Contra-Lechner magyar stílnak ez is elegendő s aki megmosolyogja tán a svéd házakat Gödöllőn, a telivéren magyar milieuban, az megvigasztalódhatik, hogy ez a »nemzeti« művészet ha nem is éppen magyar, de legalább — vérszegény. Velenczében azért el lehet hitetni az olaszokkal, hogy a magyar architektúra székelj fejfákból és dekoratív szobrászatból áll, hogy az Attila kincseit és a verseket el ne feledjük valahogy!

De minék kezdjük újból a rég megunt vitát a »nemzeti« művészet természetrajzáról! Elmondtuk százszor, — ha a miniszteri büroókban meg nem is értik soha — hogy a nemzeti művészet »szempontjából« távolról sem azok a műalkotások becsesek, melyek egy idegen formanyelv idiómait ültetik át lelketlenül, vagy amelyek a magyarság külső sallangjaival mégoly gazdagon is feldiszipálják. Amazok üvegházi művészek, melyek az élvein életben halottan hátnak, ezek legfeljebb étnográfiai érdekességük: *Művészi* értéke csak annak van, ami *művészi* erényekben gazdag és kiváló. Minden művészettnek — a képzőművészetnek is, de az architektúrának meg éppen — nemzeti értéke egytől függ csupán: hogy a művész milyen gazdagon és milyen tökéletességgel tudja megszólaltatni azt a művészi temperamentumot, mely az

illető nemzetben lobog. S mivelhogy a művészen, mely egy bizonyos race gyermeke, *nem lehet* más művészi temperamentum, mint a fajtájában, »nemzeti« minden művész, — csak a művészi értékben lehet különbözőség. Legnemzetibb tehát a legjobb művész, mert az tudja leggazdagabban megszólaltatni nemzetének művészi temperamentumát.

Ez persze nem azonos a ma divatos fajmagyar-elmélettel, de hiszen Lechner még e korlátolt elmélet szerint is bizvást lehetne nemzeti. Miért nem kell tehát a »magyar csapáson« haladó művészeti politikának az ő erős, egyénien nemzeti művészete? Mert egyéni, éppen azért. Azért nem csinálták meg számára az építészeti mesteriskolát sem, mert akkor a nyakára nevelt volna a ma oly hatalmas klikknek egy erős, modern, magyar építő-gárdát, mely — mint Hansen, Smith, Wagner és tanítványaik Bécsen — lerombolta és újraépítette volna ezt a mi agyonnyomott Budapestünket. Azért, mert bebizonyosodott volna, hogy a politechnikum csak jó üzletembereket nevel, de nem nevel művészeket s mert a mesteriskola új nemzedéke elsöpörte volna a nagyiparosokat és a sarlatánokat, akik oly szépen megélnék abból, hogy »magyar csapáson« haladnak. Magyar csapáson, amit bátran egyiptominak is nevezhetnénk, ha ez a csapás nem lenne véletlenül olyan speciálisan magyar.

Tövis.

IRODALOM.

Varázsrontó.

(Egy haragos könyvről.)

Amióta harcias emlékezetű Szarvas Gábor megtért Hadur kebelébe, azóta nem telhetett a tiszta magyar nyelv hiveinek (pedig melyikünk nem az?) gyönyörűsége egy olyan igazán vitézi könyvben, mint aminőt most adott ki Toldy Géza, aki magát büszkén »egy ázsiai«-nak is mondja a címlapon. *Varázsrontó* a címe a könyvnek és hogy mit akar, azt ő igyen magyarázza meg: »Kalandozás a vendégszavaink bűvös báját árasztó rejtelmek világában«. A címből és az alcímből tehát, amint látható, az olvasó nem lesz okosabb, legfeljebb csak sejti, hogy Toldy a magyarban feleslegesen használt idegen szavak között fog most szétütni. Ellenben a könyvből magából igenis okosabb lesz minden olvasó, mert ami magyarázatot, megjegyzést, elszórt ötletet és glosszát, azaz — pardon, sőt bocsánat! — széljegyzetet talál az olvasó ebben a hétszáz oldalas könyvben, az mind bámulatos tudásra vall, rengeteg (én nem tehetek róla) enciklopédikus ismeretet ad s olyan (megint csak nem tehetek róla) polihisztornak a munkája, aki egyszerűen meglep bennünket a sokoldalúságával.

Tehát az idegen szavaknak igen hadat Toldy Géza és ha könyve egyes részeiben szertelemné is válik, akkor is szimp... (ejh!) kellemetes marad, mert jó ügyért beszél, szinte babonás meggyőződéssel viaskodik az igaza mellett és csakugyan sok olyant mond, amit mindnyájunknak a szívünkre kell venni. A célját legkerekebben ezzel a mondatlall fejezi ki: »Kerüljük az idegen szót, ahol gondolatunkat magyarán kifejezhetjük«. Ezt a tételét azután kibővíti másikkal — sok másik mellett — ezzel: »A vendégszavak a művelődésnek nem eszközei, hanem akadályai, elhatalmasodásuk tehát nem a műveltségnek, hanem a műveletlenségnek a jelensége«. Ezen a kettős néven azután kikap tőle mindenki, aki idegen szót használ, főképpen azonban kikap az újságíró és a kereskedő, mert szerinte ez a két rend használja a legtöbb idegen szót. És nagyok az igazságok, amiket itt mond.

Olyasfélére természetesen maga Toldy sem számíthat komolyan, hogy például a francziát ezentul majd *francs*-nak fogjuk nevezni, mint ő ajánlja és használja, az sem valószínű, hogy az automobilt a jövőben majd *száguldó*-nak fogjuk nevezni, no az meg éppen nem egészen bizonyos, hogy a suffragetteket *libagóg*-oknak írjuk és mondjuk majd. Hanem azután vannak más és igen mulatságos igazságok a könyvben, főképpen ott, ahol a szerző »tetten ér«, aminek nagy mestere. Idéz például eseteket arra, hogy miképpen lehet félreérteni az idegen szavakat és milyen suskusok származhatnak ebből. Ezek közt mulatságos annak a kolozsvári újságírónak az esete, aki az odavaló színművésznek egyikéről azt írta, hogy »ő ma a kolozsvári nemzeti színház *startja*«. Ez még lehet ugyan csak sajtóhiba is, de azért kétségtelenné teszi, hogy a *star* helyett alkalmasabb a magyar *csillag* szót használni, hiszen egyet jelent amazzal. Hanem az már nem lehet sajtóhiba, amit egyik kiváló napilapunk országos híré tárczairójára süt rá a szerző. Ez valami elbeszélésében azt mondhatja egy urral, hogy:

— *Gentlemans*, jerünk a másik szobába!

Valóban, az ember vagy tud angolul és akkor tudja, hogy a gentleman-nek a többszáma *gentlemen*, vagy pedig nem tud angolul és akkor nem is beszél arabusul.

Egy másik tárczairónkra ezt a felsőhajtást süti rá a szerző:

— *Quel odeur!*

A sok furcsaság közül, amit az idegen szavak használatából össze tud böngetni Toldy, szintén érdemes volna egypárat ideírni. Például: kevesen tudják, hogy a művészt ismétlésre Franciaországban (azaz hogy Francsországban) latin szóval buzditják: *bis*, Angliában franczia szóval: *encore*, Németországban pedig olaszszal: *da capo*. Vagy azt, hogy a nálunk *gazeuse*-nek nevezett ital neve a maga hazájában »csipkeverő leány«-t jelent s a mi gazdóinkat egyszerűen *soda*-nak hívják.

Minde furcsaságok összegyűjtése, gombostűre való tűzése és rengeteg tudással való megfűszerezése kétségtelen érdeme Toldy Géza könyvének, olyan érdeme, amely ellensúlyozza a szertelenségeit és egészen az ő javára billenti a kri... bri... bírálat serpenyőjét.

KÖZGAZDASÁG.

A »Hermes« uj elnöke. A Hermes magyar általános váltóüzlet részvénytársaság igazgatósága eddigi elnöke, néhai Kornfeld Zsigmond báró főrendiházi tag helyébe eddigi alelnökét, baranyavári Ullmann Adolfot, a Magyar Általános Hitelbank vezérigazgatóját választotta meg.

Standard életbiztosító társaság. A társaság 83. közgyűlését 1909. március hó 26-án tartotta a társaság székhelyén Edinburgban. Az igazgatótanács jelentéséből közöljük a következő adatokat: Az 1909. évben 4820 ajánlat lett benyújtva 59,779.420 K biztosított összegről és kiállított 3986 kötvény 47,118.295 K biztosított összegről 1,906.549 K első évi díjjal. Az üzletvégén a társaságnál a biztosítási állomány 704,995.000 K biztosított összeg volt és az évi jövedelem 36,586.746 K-ra rugott, miből 23,984.271 K díjbevétele és 12,602.475 K a beruházások jövedelme. Továbbá életjáradékokért 1,270.462 K-t vételezett be a társaság az elmúlt évben. A társaság vagyona az elmúlt évben 6,690.163 K-val 297,589.893 K-ra emelkedett. Halálesetek és esedékességek fejében a társaság az 1908. évben 20,509.112 K-t fizetett ki. Fennállása, vagyis 1825. óta több mint 170 millió K nyeresémenyt utalt át a biztosítottaknak és több mint 648 millió K-át folyósított halálesetek folytán. A társaság vagyonából 106,685.142 K van jelzálogkölcsonőkben elhelyezve, a társaság kötvényeire és ezzel összefüggő kölcsönökben 28,800.000 K, kölcsön kötvényekre 6,132.000 K, ház és földbirtokokban 23,970.000 K, értékpapírokban 126,453.390 K, bankletétek és készpénz 3,354.120 K és 13,730.023 K különféle értékekben.

Az »Anker« élet- és járadék biztosító-társaság (Magyarországi igazgatóság Budapest, V., Erzsébet-tér 13. szám). 1909 május havában benyújtott a társaságnál 874 ajánlat 6,627.855 K biztosított összegre és kiállított 756 kötvény 5,712.860 K összegre. Díjak fejében bevett a társaság 1,763.351 koronát, elérés és elhalálozás folytán kifizetett 729.655 koronát. A január-május havi időszak alatt benyújtott 5016 ajánlat 38,674.502 K-ra és kiállított 4501 kötvény 33,951.815 K-ra. Ugyanezen időszakban díjakért 8,981.084 K-át vételezett be a társaság, elérés és halálesetek folytán pedig 5,161.978 K-t fizetett ki. A társaság vagyona 1908 december 31-én 178 millió K, biztosítási állomány 550 millió K, halálozások és esedékessé vált elérési biztosítások folytán a társaság fennállása óta 365 millió koronát fizetett ki.

Felelős szerkesztő és kiadótulajdonos: KISS JÓZSEF.

A Magyar Királyi Folyam- és Tengerhajózási R. T. gőzösein kellemes kirándulások tehetők Budapest elragadóan szép hegyvidékére (budapest—visegrád—dömösi vonal) és a természeti szépségekben gazdag Aldunára, a világhírű Kazánszoros, Vaskapu (Ada-Kaleh-sziget) és Herkulesfürdő gyönyörű tájkára.

A Kisduna-ágban Budapest—Dömös között közlekedő gőzösök Budapest balp. Eötvös-térről (Budapest jobbpárt Pálffy-térről 5 percczel később) d. e. 8.30, d. u. 12.30 (vegyesjárat csak Dunabogdányig és csak III. o.), d. u. 2.20 és d. u. 5 órakor (utóbbi csak július 1—augusztus 31. között) indulnak s Szentendre, Leányfalu, Tahitótfalu, Tahi, Dunabogdány, Visegrád s Nagymaros érintésével Dömösig közlekednek.

Visszafelé Dömösről reggel 5, d. u. 12.45 (utóbbi csak jul. 1. — aug. 31. között) és este 6.30-kor (Nagymarosról és Visegrádról mindenkor 20, illetve 25 percczel később) indulnak a hajók és érintik a már fentebb felsorolt állomásokat. Ezenkívül Dunabogdányból este 9 órakor egy vegyesjáratu gőzös (kizárólag III. osztálylyal) is közlekedik.

A menetdíjak a helyjáratu gőzösökön való utazásra rendkívül mérsékelték. A főváros közelében nyaralók előnyére — igen mérsékelt áru jegyfüzetek is adatnak ki. Az államhivatalnokok részére szolgáló jegyfüzetek ára különösen mérsékelt.

Az aldunai vonalon a modern kényelemmel berendezett szalon-gőzös minden vasárnap, kedd és csütörtökön közlekedik — közvetlen csatlakozással a Budapestről induló vonatokhoz — és p. Zimonyból reggel 4, Bázsiából d. e. 10 órakor és Orsovára d. u. 3 órakor érkeznek.

Ez utra — esetleges herkulesfürdői időzéssel egybekapcsolva — rendkívül mérsékelt, 30 napi érvényességgel bíró, a vasuti és hajó-utra szóló kombinált menettérti jegyek adatnak ki Budapest keleti és nyugati pályaudvarokon.

Pannonia-szálloda

Budapest, Rákóczi-ut 7. szám.

A Nemzeti Színház mellett.

CSÜZ.
KÖZVÉNY.
ISCHIAS.
IZZADMÁNYOK-
NÁL

ELSŐ:
PÖSTYÉN
FÜRDŐ

1908: 12.000 beteg talált gyógyulást, enyhülést Pöstyén természetes meleg rádiumos iszapfürdőiben. Egész éven át nyitva. Prospektust: Fürdőigazgatóság, Pöstyén.